

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Kateřina Kuptíková

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Afričtí vysokoškoláci v Pardubicích
proces adaptace na české sociokulturní prostředí

Bc. Kateřina Kuptíková

Diplomová práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina KUPTÍKOVÁ**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Afričtí vysokoškoláci v Pardubicích - proces adaptace na české sociokulturní prostředí**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1) Úvod 2) Teoreticko-metodologická část: a) vstup do problematiky b) metoda a průběh výzkumu 3) Výzkumná část: terénní výzkum 4) Závěr: shrnutí předchozích zjištění 5) Seznam použité literatury

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HENDL, J. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 1997.
SZALÓ, Csaba: Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vě-
dění o nich. Brno, CDK 2006. ŠIŠKOVÁ, Tatjana: Menšiny a migranti
v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. Století. Praha,
Portál 2001. UHEREK, Z. Integrace cizinců na území České republiky.
Praha: Akademie věd

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ostravě dne 29. 6. 2011

Kateřina Kuptíková

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc. za vedení mé diplomové práce.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá adaptací afrických vysokoškolských studentů v Pardubicích na české sociokulturní prostředí. Pozornost je věnována transnacionální migraci, přeshraničnímu vzdělávání, kulturnímu šoku a příčinám, které vedou ke studiu v zahraničí. Cílem je zjistit míru a způsob adaptace studentů na nové sociální prostředí.

KLÍČOVÁ SLOVA

adaptace, afričtí studenti, Pardubice, přeshraniční vzdělávání

TITLE

African students in Pardubice - the process of adaptation to the Czech socio-cultural environment

ANNOTATION

This diploma thesis deals with the adaptation of the African university students in Pardubice to the Czech socio-cultural environment. Attention is paid to transnational migration, cross-border education, the cultural shock and the causes that lead to study abroad. The aim is to determine the rate and the way of the adaptation to the new social environment.

KEYWORDS

adaptation, African students, Pardubice, cross-border education

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 CÍL PRÁCE	12
3 METODOLOGIE	13
3.1 Výběr tématu výzkumu a jeho lokalita	13
3.2 Fáze výzkumu	14
3.3 Použité metody	15
3.4 Riziko zkreslení výzkumu	20
3.5 Etické aspekty výzkumu	21
4 VSTUP DO PROBLEMATIKY	23
4.1 Migrace	23
4.1.1 Mezinárodní migrace	25
4.1.2 Transnacionální migrace	26
4.1.3 Migrant	28
4.1.4 Česká republika v kontextu migrace	28
4.2 Přeshraniční vzdělávání	30
5 KULTURA	32
5.1 Kulturní šok	33
5.1.1 Faktory kulturního šoku	35
5.1.2 Průběh kulturního šoku	36
5.1.3 Afričtí vysokoškoláci a křivka kulturního šoku	38
5.1.3.1 Předfáze	38
5.1.3.1.1 Výběr cílové země	41
5.1.3.1.2 Motivace ke studiu v zahraničí	42
5.1.3.2 Líbánky	44
5.1.3.3 Kulturní šok	45
5.1.3.4 Krize	46
6 ADAPTACE	49
6.1. Taxonomie strategií adaptace	50
6.1.1 Sociální integrace	51
6.1.1.1 Strukturální sféra	52
6.1.1.2 Kulturní sféra	53

6.1.1.3 Interaktivní sféra.....	53
6.1.1.4 Identifikační sféra	53
6.2 Základní pilíře adaptace	54
6.2.1 Kontakt	54
6.2.2 Vzájemný vliv	55
6.2.3 Změna	55
6.3 Analýza sfér.....	56
6.3.1 Kulturní sféra adaptace	57
6.3.1.1 Jazyk.....	57
6.3.1.2 Kultura	61
6.3.1.3 Češi pohledem afrických studentů.....	64
6.3.2 Interaktivní sféra adaptace	65
6.3.2.1 Sociální síť a vztahy	65
6.3.3 Strukturální dimenze adaptace	69
6.3.3.1 Status studenta	69
6.3.3.2 Studium.....	69
7 ZÁVĚR.....	71
8 LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE	73
9 SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A PŘÍLOH	78

1 ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá africkými vysokoškolskými studenty, konkrétně jejich adaptací na české sociokulturní prostředí. Počet studentů, kteří odchází za vzděláním do zahraničí, neustále roste. Zajišťování mezinárodní spolupráce v oblasti přeshraničního vzdělávání má své místo také v České republice.

Tradice poskytování stipendií sahá do 50. let minulého století a od té doby absolvovalo studium v Československu/České republice přibližně 22 tisíc vládních stipendistů. Výuka probíhá v bakalářských, navazujících magisterských a doktorských studijních programech.¹

Na základě terénního výzkumu je zde předložena analýza dat procesu adaptace, která probíhá mezi studenty z Jihoafrické republiky a Angoly, kteří díky mezinárodní spolupráci přijeli studovat na Univerzitu Pardubice.

V úvodní kapitole je představena metodologii výzkumu, tzn. výběr tématu diplomové práce a lokalita výzkumu. Dále jsou zde rozpracovány fáze výzkumu, kdy probíhalo nastudování literatury, v jakém časovém období byl uskutečněn sběr dat a finální sepsání diplomové práce. Zmíněny jsou také polostrukturované rozhovory, které se staly hlavní metodou kvalitativního výzkumu. Závěr první kapitoly je doplněn informacemi a přístupem k možnému riziku zkreslení výzkumu a etickými aspekty.

Proces adaptace je doprovázen migračními pohyby, které mají s tématem diplomové práce mnoho společného. Proto je nutné ji zasadit do teoretického rámce. Zmíněny jsou pojmy migrace, mezinárodní migrace, transnacionální migrace a přeshraniční vzdělávání. Protože česká společnost ovlivňuje proces adaptace, do struktury je rovněž začleněna Česká republika v kontextu migrace.

Studenti z Angoly a Jihoafrické republiky si po příjezdu do České republiky prošli kulturním šokem. Průběh kulturního šoku a jeho fáze jsou rozebrány v následující kapitole, která analyzuje získaná data a to na pozadí literatury o teorii kultury.

---

¹ Více na www.mzv.cz.

Adaptace afrických studentů je popsána z pozice teoretiků Bosswicka a Heckmanna a jejich sfér adaptace. Pro potřeby diplomové práce jsou jednotlivá data rozdělena do podkapitol o kulturní, interaktivní a strukturální sféry adaptace.

V závěru diplomové práce jsou shrnuty výsledky analýzy a odpovědi na výzkumné otázky.

2 CÍL PRÁCE

Cílem diplomové práce je přiblížit adaptaci afrických vysokoškolských studentů v Pardubicích. Zaměření výzkumu na tuto problematiku vychází ze základních výzkumných otázek:

- Co pro africké vysokoškoláky znamená studium v zahraničí?
- Proč se rozhodli pro studium v České republice?
- Jakým způsobem se adaptují na českou společnost?
- Preferují sociální integraci nebo inklinují spíše k uzavřeným skupinám?

3 METODOLOGIE

Výzkum se dnes nepovažuje za činnost, při níž se výzkumníci zabývají otázkami, které nemají nic společného s všedním životem. Právě naopak, ve stále složitějším světě se výzkum podle Hendla provádí „s cílem zodpovídat otázky vznikající v nejrůznějších oblastech.“² Toto neplatí jenom o technických a přírodních vědách, ale také o sociálněvědních oborech, které se zabývají zajímavými a důležitými otázkami. Sociální antropologie mezi tyto obory patří a představuje tak důležité místo na poli sociálních věd.

Antropologické uchopení skutečnosti je propojeno se zkušeností s konkrétním terénem, aby do něj mohla být uvedena interpretace.³ „Východiskem je zde konkrétní, zakotvené v konkrétní skutečnosti.“⁴ Cílem výzkumu je na základě interpretace vypracovat obecnější rámec, který vychází ze studované reality, ale poskytuje širší aplikaci na podobné případy.⁵ Přístup k samotné interpretaci dat spočívá v rozluštění nasbíraných poznatků a je závislý na užití vhodné metody, díky které je práce v terénu realizována a která zprostředkuje dosažení stanoveného cíle.

Tato část diplomové práce se zabývá užitými metodami a jednotlivými etapami terénního výzkumu, které budou popsány.

3.1 Výběr tématu výzkumu a jeho lokalita

Zájem o adaptaci afrických vysokoškolských studentů, jíž se věnuje diplomová práce, začal prakticky již v roce 2008, kdy se však nejednalo o cílený výzkum. V té době jsem se s africkými vysokoškolskými studenty setkávala při studentských akcích organizovaných Univerzitou Pardubice a hlavně na kolejích, kde jsem já i část budoucích

---

² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 27.

³ AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. 1. Brno : Atlantis, 1999. 127 s. ISBN 80-7108-154-X. str. 48.

⁴ Tamtéž, str. 48.

⁵ Tamtéž, str. 48.

respondentů bydlela a kde jsme navázali první kontakty. Tyto kontakty mě později inspirovaly k výběru tématu diplomové práce.

Jak je uvedeno v názvu diplomové práce, lokalitou výzkumu je město Pardubice, kde probíhal samotný výzkum. V Pardubicích se pohybuji od roku 2005, zde jsem zapsána jako studentka sociální antropologie na Univerzitě Pardubice. Samotný terén tedy dobře znám a během výzkumu jsem se nemusela potýkat se vstupem do cizího prostředí. Toto bylo velkou výhodou, protože jsem se mohla soustředit pouze na respondenty.

3.2 Fáze výzkumu

Při sepisování diplomové práce a přemýšlení nad její strukturou jsem se rozhodla výzkum rozdělit do několika fází. Jedná se tedy o čtyři fáze: fázi počáteční, fázi přípravnou, realizaci výzkumu a zpracování získaných dat. Jednotlivé fáze se vzájemně překrývají a nelze mezi nimi vytvořit přesnou hranici. Jednalo se o přirozený průběh výzkumu, kdy na sebe dané fáze souvisle navazovaly.

Počáteční fáze je řazena do období, kdy jsem si měla zvolit téma diplomové práce. Po schválení tématu, jsem započala studium literatury a začala přemýšlet nad uchopitelností zvolené problematiky. Z časového hlediska jde tedy o březen až květen roku 2009.

Fázi přípravnou, které jsem přikládala důležitost, bych charakterizovala jako období navazování kontaktů a bližšího seznámení s budoucími respondenty. Zde byl pro můj výzkum podstatný tzv. „klíčový informátor“. Holloway vysvětluje pojem klíčového informátora takto: „Klíčový informátor je člověk, který zná sledovanou skupinu, její kulturu, zvyklosti a jazyk. Jako aktivní člen skupiny s ní tráví čas.“⁶ Pomocí klíčového informátora jsem se dostávala k informacím o budoucích respondentech a procesech adaptace. Díky němu jsem se také seznámila s budoucími respondenty, kteří na mě později nenahlíželi jako na běžného cizince, ale jako na osobu, které otevřeli své soukromí. Volba správného klíčového informátora se později projevila jako velmi důležitá. Jednalo se o

---

⁶ HOLLOWAY, Immy. *Basic concepts for qualitative research*. Bournemouth : Wiley-Blackwell, 1997. 186 s. ISBN 0-632-04172-0. str. 97. Vlastní překlad autorky.

respondenta, který byl členy pozorované skupiny respondentů přijímán kladně a každodenně se mezi nimi pohyboval. Bez tohoto respondenta bych jen těžko pronikla do světa afrických vysokoškolských studentů v Pardubicích. Výzkum byl proveden mezi 13 africkými vysokoškoláky, konkrétně 12 z Jihoafrické republiky a 1 z Angoly.

V následující fázi, realizaci výzkumu, byly uskutečněny polostrukturované rozhovory, nestrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování. Tato výzkumná fáze začala v září roku 2009 a skončila v březnu roku 2010.

Poslední fází výzkumu bylo zpracování získaných dat. Získaná data jsem utřídila, došlo také k přepisům polostrukturovaných rozhovorů a k analýze poznatků ze zúčastněného pozorování. Období zpracování dat byly věnovány měsíce březen až červen roku 2010.

3.3 Použité metody

Cílem práce je získat výsledky, které mají nenumerický charakter a vysokou validitu. Z tohoto důvodu má výzkum kvalitativní charakter, který je přínosný zejména pro hlubší proniknutí do zkoumaného problému. Rysem kvalitativního výzkumu je podle Dismana „porozumění lidem v sociálních situacích.“⁷ Mezi další výhody kvalitativního výzkumu patří výběr menšího počtu respondentů, podrobné proniknutí mezi respondenty a z toho vznikající intenzivní a déletrvající spolupráce s nimi. Výsledky mají mít co nejkomplexnější charakter. Reichel na kvalitativní výzkum nahlíží jako na „vytváření obrazu v co možná nejkomplexnější podobě, včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty.“⁸

Pro kvalitativní výzkum je také příznačná induktivní logika výzkumu. Na počátku výzkumného procesu je proveden sběr dat a až poté výzkumník pátrá pro pravidelnosti, které v získaných datech existují, po významu těchto dat. Výzkumník formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být nově formulované hypotézy.⁹

---

⁷ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7. str. 289.

⁸ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing a.s., 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6. str. 40.

⁹ Tamtéž, str. 287.

Protože jsem se s respondenty seznámila již před samotným zahájením oficiálního výzkumu, v rozhovorech s nimi byly použity nestrukturované rozhovory. Docházelo k nim již při prvním kontaktu s respondenty. Nevědomky, aniž bych při seznámení s nimi počítala s pozdějším výběrem jejich problematiky jako tématu diplomové práce, jsem s nimi vedla rozhovory, které mi sloužily jako zdroj informací k pozdějším datům. V nestrukturovaných rozhovorech předem nebyly určeny otázky, na které jsem se chtěla zeptat. Kladení otázek vyplývalo ze samotného tématu rozhovoru. Nebylo snahou získat stejnou informaci od každého respondenta. Nestrukturované rozhovory byly vhodnou volbou pro počáteční kontakt a navození vztahu mezi mnou jako výzkumníkem a respondenty. Domnívám se, že nestrukturované rozhovory jsou v tomto případě vhodnou volbou zejména při výzkumu respondentů z kulturně odlišného prostředí. Jiný typ rozhovoru by ani nebyl možný. Bylo třeba získat určitou důvěru od respondentů, kteří později v oficiální části výzkumu souhlasili s kladením otázek a byli ochotni na ně odpovídat.

Při realizaci samotného výzkumu byly jako hlavní metody kvalitativního výzkumu zvoleny polostrukturované rozhovory. Rozhovor je „metodou empirického výzkumu, který slouží k získání dat, při kterém tazatel ústně klade otázky dotazovanému, aby tak řízeným způsobem obdržel informace.“¹⁰ Rozhovor jsem zvolila z toho důvodu, že je jednak stěžejní metodou kvalitativního výzkumu a návratnost informací je zcela okamžitá.

Polostrukturované rozhovory představovaly částečně řízené rozhovory. Respondenti odpovídali na předem připravené otázky, které byly při jednotlivých rozhovorech představeny. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru byla možnost změny znění otázek na základě znalostí a porozumění respondentů. Při dotazování byly rovněž kladeny doplňující otázky, které podtrhovaly odpovědi respondentů. Rozhodujícím faktorem pro volbu polostrukturovaných rozhovorů byl i fakt, že respondentům mohla být otázka v případě nepochopení vysvětlena.

Hlavním jazykem rozhovorů byla zvolena čeština. V době rozhovorů respondenti v České republice pobývali rok a půl. Před realizací rozhovorů navštěvovali jazykový kurz českého jazyka. Českým jazykem komunikovali ve škole, se svými spolužáky a v běžných

---

¹⁰ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0. str. 112.

situacích (při nakupování, při vyřizování nejrůznějších oficiálních i neoficiálních záležitostí).

Kladení otázek bylo přizpůsobeno schopnosti respondentova přemýšlení nad otázkou a jeho následné reakci a formulaci. V případě, že otázku nepochopil, byla mu znovu zřetelně vysvětlena. Otázky byly svým obsahem výstižné a většinou respondentům nedělaly větší obtíže. Když nastal problém s vyjádřením uvedeného pojmu, respondenti použili v odpovědi jazyk anglický. Daný výraz jsem jim přeložila z anglického jazyka do českého, vysvětlila a respondenti ho ve svých odpovědích použili. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí od 45 minut do 1,5 hodiny. V rozhovorech jsem jako výzkumník nebyla časově omezena, protože výzkum probíhal v Pardubicích, kde jsem já i respondenti pobývali.

S rozhovory souvisela i atmosféra mezi mnou a respondenty. Pro získání dat bylo nutné získat důvěru respondentů, která se odrážela na celkové komplexnosti výzkumu.

Polostrukturované rozhovory probíhaly na vysokoškolských kolejních pokojích, kam jsem za respondenty docházela. Při výzkumu jsem se snažila, aby byl v místnosti přítomen pouze respondent a já. Další osoba by mohla působit jako rušivý element. Navíc by respondent nemusel sdělit veškeré informace, které by v pozdější analýze mohly chybět. V případě přítomnosti třetí osoby by se také mohlo stát, že by osoba do rozhovoru mohla vstoupit (poznámkou, dotazem, komentářem) a kontinuita rozhovoru by tak byla přerušena. Aby k těmto případům nedocházelo, rozhovory byly předem domluveny na určitý den a určitou hodinu. Protože ani jeden respondent nebydlel sám, požádala jsem jeho spolubydlícího o soukromí. Ve všech případech mi bylo vyhověno. Rozhovory tak probíhaly nerušeně a informace sdělené během rozhovorů byly poskytnuty pouze mě, aniž by je slyšel někdo další.

Respondentům jsem vždy na začátku položila otázku, od které se následně celý rozhovor odvíjel. Na respondenty nebyl vyvíjen žádný nátlak. Snažila jsem se navodit takovou atmosféru, při které se obě strany cítily dobře. Rozhovor tedy probíhal na přátelské a klidné bázi. Do respondentových odpovědí jsem se snažila vstupovat minimálně a zbytečně je nepřerušovat. Do jejich monologu jsem vstoupila pouze tehdy, když bylo téma konkrétní otázky vyčerpáno, otázka nebyla správně pochopena nebo pokud se respondent

od tématu příliš odchytil. Díky tomuto přístupu bylo možné sledovat odpovědi respondentů a zároveň nenavadět k odpovědím a tím je ovlivňovat.

V rámci výzkumu proběhla řada nestrukturovaných rozhovorů, které se svou podstatou dotýkaly nejen řešených oblastí výzkumu, ale i úplně jiných témat. Probíhaly zcela přirozeně a nenuceně. Respondenti byli rádi a potěšeni, že se o ně někdo zajímá a chce se dozvědět o jejich pohledu na pobyt, na jejich situaci, ve které se ocitli a na studium v České republice.

Při většině rozhovorů byl použit diktafon. U čtyř případů se stalo, že diktafon narušoval celkovou atmosféru pohovoru. Respondenty znervózňoval a neustále svou pozornost odváděli k diktafonu. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že nemá význam pokračovat v rozhovoru, jestliže je respondent nervózní a nad danými otázkami přemýšlí bez soustředění. Diktafon jsem tedy zastavila a rozhodla se jejich odpovědi zaznamenávat. Na respondentovi bylo patrné uvolnění, jeho formulace byly daleko otevřenější a nebál se v rozhovoru pokračovat. Vzhledem k tomu, že tempo odpovědí bylo pomalé, podařilo se mi zachytit podstatné i nepodstatné informace.

Jako doplňkovou formu kvalitativního výzkumu jsem použila pozorování. Jednání a chování lidí je důležitou součástí každého výzkumu. Nejde jen o pasivní přijímání dat, podstatné je vidět respondenta jednat v sociálním prostředí. Podle odborníka na metodologii věd, Hendla, je „zcela přirozené pozorovat různé projevy lidí. Rozhovory obsahují vždy směs toho, co je, a toho, co si o tom respondent myslí. Pozorování naproti tomu představuje snahu zjistit, co se skutečně děje.”¹¹ Tak tomu bylo i v případě pozorování, které jsem prováděla. Snažila jsem se vytvořit komplexní obraz o respondentech.

Nejběžnějším typem pozorování je zúčastněné pozorování, během kterého je možné popsat, co se děje, kdo se účastní dění a proč.¹² Tato strategie se používá ve výzkumech, kde je nutno provést hloubkovou analýzu vybraného jevu.

Jak již bylo zmíněno, jako pozorovatel jsem nefungovala pouze jako pasivní příjemce dat během rozhovorů, ale účastnila jsem se dění v sociálních situacích, v níž se

---

¹¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 191.

¹² Tamtéž, str. 193.

respondenti projevovali. Jednalo se o jejich chování, reakce, postoje, přemýšlení, gestikulaci i mimiku. Hendl na pozorovatele nahlíží jako na osobu, která je „v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací.“¹³ Tento typ pozorování vedl k těsnějšímu přiblížení k respondentům a odhalil vnitřní perspektivy účastníků. Mnoho otázek spjatých s výzkumem bylo díky tomuto přístupu zodpovězeno. Jen těžko bych dokázala popsat jednání respondentů, aniž bych se celého procesu nezúčastnila a neměla tak možnost nahlédnout do procesu jejich adaptace na české sociokulturní prostředí.

Jako další metodu při výběru respondentů jsem využila „snow-ball technique“ (tzv. metodu sněhové koule).¹⁴ V podstatě se jedná o využití sociálních sítí mezi respondenty. Tato metoda získávání respondentů spočívá v tom, že respondent výzkumníkovi poskytne kontakt na dalších osoby.

Samotné zpracování získaných dat jsem zahájila přepisem jednotlivých rozhovorů. Z důvodu lepší srozumitelnosti pro čtenáře diplomové práce jsem rozhovory stylisticky upravila. I přesto, že respondenti plynule komunikují v českém jazyce, skloňování jim, jako většině cizinců, dělá problémy. Úpravy rozhovorů nezasahují do obsahového sdělení.

S využitím výše zvolených metod bylo možné realizovat výzkumnou část. Poté následovala analýza získaných dat. Pro svůj výzkum jsem se rozhodla analyzovat data až po provedení veškerých rozhovorů a pozorování. Stake naopak tvrdí, že „nelze přesně identifikovat okamžik, kdy analýza začíná. Analýzou je podle něj již přiřazení významu prvnímu dojmu v terénu, ale také to je konečná kompilace dat a poznatků.“¹⁵ Podle Stakea jsme někdy schopni odhalit význam již pomocí jedné události, častěji je ale podstatné, že instance jako zástupci určitého významu se opakují v několika událostech nebo případech. Někdy určité pravidelnosti předpokládáme předem, jiné se objevují teprve v průběhu

---

¹³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 193.

¹⁴ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7. str. 304.

¹⁵ STAKE, Robert. *The Art of Case Study Research*. London : Sage, 1995. 192 s. ISBN 0-8039-5766-1. str. 71. Vlastní překlad autorky.

výzkumu.¹⁶ Během výzkumu jsem si sice začala vytvářet o dané problematice obraz, konkrétní podobu však získal až sepsáním této diplomové práce.

Získaná data jsem rozčlenila na jednotlivé složky a hledala v nich jevy, které se pravidelně vyskytují. Pravidelně se vyskytující jevy jsem zařadila do stanovených kategorií a podkategorií (tam byly přiřazeny jevy, které se mohly svými charakteristikami a vztahy k ostatním jevům lišit). Datům jsem se snažila dát význam. Hendl tento typ analýzy nazývá kódování.¹⁷

Podle zmiňovaného postupu bylo možné rozhovory propojit s poznatky z pozorování a vše interpretovat a zasadit do rozsáhlejšího rámce. V průběhu textu diplomové práce tak odkazují na citace respondentů z rozhovorů.

3.4 Riziko zkreslení výzkumu

Každý výzkum v sobě nese riziko, že dojde ke zkreslení dat v terénu. Výzkumník se tedy snaží toto riziko v co největší míře eliminovat. Lincolnová a Guba dělí nebezpečí zkreslení dat z terénu do tří kategorií. Jedná se o reaktivitu, zkreslení ze strany výzkumníka a zkreslení ze strany informátorů.

Reaktivitu dvojice autorů popisuje jako jev, že přítomnost výzkumníka může ovlivnit procesy, na které se výzkum soustředí. Zkreslení ze strany výzkumníka představuje tu část výzkumu, kdy do ní samotný výzkumník přináší své subjektivní teorie a předsudky. Tato kategorie může především ovlivnit výběr výzkumných otázek a závěr získaných dat. Třetí kategorie, zkreslení ze strany informátorů, se týká nepřesných dat a jejich zatajování.¹⁸

Autoři Webb, Campbell, Schwartz a Sechrest navrhli čtyři základní zkreslení vyvolané výzkumnými stimuly. Jedná se o:

---

¹⁶ STAKE, Robert. *The Art of Case Study Research*. London : Sage, 1995. 192 s. ISBN 0-8039-5766-1. str. 72. Vlastní překlad autorky.

¹⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metodika a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 226.

¹⁸ LINCOLN, Yvonna; GUBA Egon. *Naturalistic Inquiry*. London : Sage, 1985. 417 s. ISBN 0-8039-2431-3. str. 94-98. Vlastní překlad autorky.

1. **efekt morčete:** jedná se o zkreslení, které vzniká tím, že zkoumané osoby vědí, že jsou zkoumány
2. **výběr role:** zkoumaná osoba, která si je vědoma toho, že je zkoumána, nebude reagovat přirozeně, ale tak, aby se jevila v co nejlepším světle
3. **měření jako zdroj změny:** výzkumný proces může vyvolat ve zkoumaných osobách postoje, které před tím neexistovaly
4. **stereotyp ve volbě odpovědí:** volba alternativních odpovědí je ovlivněna jinými faktory než míněním respondenta¹⁹

Ve výzkumu je potřeba, aby se výzkumník snažil předcházet výše zmíněným situacím, které jeho samotného i proces získávání dat mohou ovlivnit. I já jsem se potýkala s těmito problémy. Snažila jsem se do výzkumu nepřinášet žádné předsudky, aby můj subjektivní pohled neovlivňoval získaná data. Respondenti věděli, že jsou zkoumáni. Mým cílem proto bylo co nejpřirozeněji zasadit mou osobu, jako výzkumníka, do prostředí. Vytvářela jsem přátelskou atmosféru a na respondenty nevyvíjela žádný tlak (během polostrukturovaných i nestrukturovaných rozhovorů).

3.5 Etické aspekty výzkumu

Etická stránka hraje ve společenskovedním výzkumu velice důležitou roli.²⁰ Jestliže výzkumník zkoumaný vzorek respondentů pozoruje a klade jim otázky, je třeba vzít v potaz nejen hodnoty výzkumníka, ale i jeho zodpovědnost vůči respondentům.²¹

---

¹⁹ WEBB, Eugene at al. Unobtrusive Measures: Nonreactive Research Methods. In DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7. str. 132.

²⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metodika a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 155.

²¹ SILVERMAN, David. *Ako robíť kvalitatívny výskum : Praktická príručka*. Bratislava : Ikar, 2005. 327 s. ISBN 80-551-0904-4. str. 216.

Důležitým upozorněním pro respondenty představovala jejich anonymita. „Jen někteří lidé jsou ochotni sdělovat podrobnosti ze svého soukromí s vědomím, že budou zveřejněny. Proto je zachování soukromí důležitým požadavkem výzkumu.”²²

Před začátkem nahrávání na diktafon jsem respondenty ujistila, že informace, které mi sdělí, nebudou nijak zneužity. Data z rozhovorů neuslyší žádná třetí osoba a nikomu jinému, kromě výzkumníka, se nedostanou do rukou. Sdělené informace budou sloužit pouze pro potřebu sepsání této diplomové práce. Většině respondentů nahrávání na diktafon nevadilo. Ve čtyřech případech se stalo, že respondenti z přítomnosti diktafonu nebyli nadšeni a dělalo značný problém, vyjadřovat se za přítomnosti tohoto nahrávacího zařízení. Proto jsem od nahrávky na diktafon upustila a pokračovala v zápiscích ručně.

---

²² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metodika a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2. str. 155.

4 VSTUP DO PROBLEMATIKY

Protože počet studentů, kteří se rozhodli opustit svou zemi a studovat v zahraničí roste, je potřeba prozkoumat proces jejich adaptace na cizí prostředí, ve kterém se ocitli. Proces adaptace je doprovázen migračními pohyby, které mají s tímto tématem mnoho společného. Je tedy na místě problematiku diplomové práce zasadit do teoretického rámce, do kterého se řadí migrace a přeshraniční vzdělávání.

4.1 Migrace

Žijeme ve světě, který se neustále mění. Jednou z těchto změn jsou migrační pohyby obyvatelstva, které jsou nezadržitelné. Migrace je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. V současné době lze říci, že migrace zasahuje celý svět. Součástí světového migračního toku je i Česká republika, která se tak stala součástí globálního systému.

Migrace je složitý, komplexně podmíněný proces. Existuje několik teorií migrace, které byly vytvořeny v rámci různých vědních oborů. Jednotlivé typy vysvětlují určitý aspekt pohybu podle toho, ve které době vznikly, a které příčiny a důsledky zohledňovaly. Hlavní rozdíl lze nalézt především v tom, na které otázky hledají odpověď. K tomu, aby došlo k celkovému porozumění migračních toků, je potřeba několik přístupů a hledisek. Cílem této práce není představit kompletní přehled teorií migrace, a proto je k danému tématu uveden pouze relevantní teoretický základ.

Dle Petruska je migrace prostorové přemísťování osob přes libovolné hranice spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší, delší nebo případně natrvalo.²³ Spolu s porodností je klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje

---

²³ PETRUSEK, Miroslav. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5. str. 1268.

kulturní a společenské změny obyvatel na všech úrovních. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje.²⁴

Sociologický slovník definuje migraci jako mobilitu prostorovou, kdy se jedná o pohyb osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru, který je spojený s přechodem nebo trvalou změnou místa pobytu. Autor *Sociologického slovníku*, Jandourek, pojem migrace používá v následujících významech.

- přechod individua nebo skupiny z jedné společnosti do druhé
- taková změna jednoho sociokulturního prostředí v nějaké jiné a zásadně odlišné, že fyzické kontakty jsou kvůli vzdálenosti nemožné
- každá dobrovolná nebo nedobrovolná změna bydliště²⁵

V současném světě, pro který je migrace důležitým a nezastavitelným procesem, je rozhodnutí migrantů změnit místo pobytu velice obtížným životním zlomem, který je většinou podmíněn vzájemnými faktory, které se váží na prostředí. Dle Jansena je migrace důležitým fenoménem ve většině zemí světa. Definuje migraci jako sociologický problém, který je zvláště v dnešní době hlavním rysem sociální změny.²⁶

Migrace je spjata se vznikem moderních společností. Transformace sociálních a ekonomických struktur vyvolala nejprve vlnu migrací z venkova do měst a později z evropského kontinentu za oceán. Dekolonizace po druhé světové válce a expanze západních forem modernity přinesla novou vlnu migrace směřující do západních společností.²⁷

Podle rozličných příčin se migrace dělí na několik typů. Jedním z těchto typů je migrace dobrovolná, která je pro tuto diplomovou práci charakteristická. K ní se řadí

---

²⁴ Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. Praha : Diderot, 1999. 5. díl/m-o. ISBN 80-902555-7-4. str. 168.

²⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0. str. 159.

²⁶ JANSEN, Clifford. *Readings in the Sociology of Migration*. Oxford : Pergamon Press, 1979. 402 s. ISBN 0-08-006914-2. str. 9. Vlastní překlad autorky.

²⁷ HENIG, David. Migrace. *Antropoweb* [online]. [cit.2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.org/publikace/prehledove-studie/44-prehledove-studie/149-migrace>>.

především pracovní migrace, migrace z důvodu sjednocení rodiny či migrace ze studijních důvodů.²⁸

Na společenské úrovni se migrace stala hluboce zakořeněným fenoménem v lidském chování. Ti, kteří se díky mezinárodnímu pohybu nepokusili zvýšit svůj status, jsou považováni za nečinné a nepodnikavé.²⁹ Dle Castlese a Millera se začátek 21. století dá nazvat přímo věkem migrace neboli „*The Age of Migration*.“³⁰

4.1.1 Mezinárodní migrace

Migrace, kterou se tato diplomová práce zabývá, spadá podle definic typu migrací do tzv. mezinárodní migrace. Mezinárodní migrace je jevem moderní společnosti a její vývoj je do určité míry určován tím, že se jedná tzv. o specifický druh obchodu, který je tvořen systémem institucionalizovaných sítí organizací a jednotlivců, z nichž se každý určitým způsobem podílí na zisku z mezinárodních pohybů.³¹

Celosvětový nárůst migrační politiky se děje především prostřednictvím fungování třech základních kapitálů: konsolidace trhu, formování lidského kapitálu a formování sociálního kapitálu. Mezinárodní migrace vzniká v sociálních, ekonomických, politických a psychologických transformacích. Mezinárodní migrace nevzniká z nedostatku ekonomického rozvoje, ale z rozvoje samotného, protože migranti často nepřicházejí do rozvinutého světa z izolovaných komunit (oddělených od mezinárodních trhů), ale z míst, která prodělávají růst a rozvoj.³²

---

²⁸ HENIG, David. Migrace. *Antropoweb* [online]. [cit.2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.org/publikace/prehledove-studie/44-prehledove-studie/149-migrace>>.

²⁹ COHEN, Robin. *The Sociology of Migration*. Cheltenham : Edward Elgar, 1996. 544 s. ISBN 1-85898-000-3. str. 453. Vlastní překlad autorky.

³⁰ CASTLES, Stephen; Miller, Mark. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York : The Guilford Press, 2003. 338 s. ISBN 1-57230-900-8. str. 5.

³¹ SALT, John. Europe's Migration Field Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants. In HORÁKOVÁ, Milada. *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. 97 s. ISBN 80-239-2927-5. str. 18.

³² ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. str. 21.

4.1.2 Transnacionální migrace

S přibývajícímí změnami ve společnosti se mění i teoretické koncepce migrace. Teorie migrace, vytvořená v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století, předpokládaly, že migranti, kteří opustí svůj domov, s ním automaticky přeruší i své vazby. Tím, že přeruší vazby s domovem, si v cizí zemi vytvoří nový domov, do kterého se zároveň integrují. Na takovéto migranty bylo nahlíženo z pozice makroroviny.³³

V devadesátých letech minulého století začali antropologové a sociologové – především ve Spojených státech a Velké Británii – prosazovat tezi o vzniku nové formy mezinárodní migrace, která na migraci nahlížela z pozice mikroroviny. Pojmenovali ji transnacionální migrace. V těchto letech se vynořil poznávací zájem, který soustředil antropologické, sociologické a politologické bádání na fenomén přistěhovalců žijících přeshraničním životem, začleněných souběžně do více míst nacházejících se na území různých národních států. K migrantům se začalo přistupovat jako k aktivním a jednajícím subjektům, což také umožnilo vidět jejich ekonomický, sociální a kulturní vliv v původních domovech.³⁴ Transmigranti udržují mnohočetné sociální vztahy (rodinné, ekonomické, geografické, kulturní, náboženské, politické či vztahy s organizacemi, které se rozpínají přes geografické, kulturní a politické hranice). Jsou tak začleněni v zemi svého původu i v zemi, která je pro ně nová a ve které se rozhodli usadit.³⁵

Zkoumání migrantů je považováno za důležité a to především proto, že opuštění domova a následující příjezd do cílové země poznamenávají nejrůznější problémy. Transnacionální migrace se stala centrálním pojmem teorií, podle kterých je novým trendem soudobých procesů migrace, propojování původních a nových míst pobytu přistěhovalců. Slovy významného teoretika transnacionalismu Vertovce:

---

³³ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9. str. 23.

³⁴ Tamtéž, str. 23.

³⁵ BASCH, Linda; SCHILLER Nina Glick. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. London : Gordon and Breach Science Publisher, 1994. 360 s. ISBN 0-203-34700-5. str. 22. Vlastní překlad autorky.

„Transnacionalismus obecně odkazuje k multiplicitním vazbám a interakcím, které spojují lidi nebo instituce napříč hranicemi národních států.“³⁶

V rámci teorie transnacionální migrace bylo identifikováno šest konceptů. Vertovec je popisuje následujícím způsobem:

1. **sociální morfologie:** představuje transnacionalismus jako sociální formaci přesahující hranice
2. **typ uvědomění:** se zabývá identifikací migrantů s více než jedním národem; zobrazení vědomí jedince je popisováno těmito schémata „doma daleko od domova“ a „tu a tam“; je to vědomí multilokality stimulující touhu spojit sebe s druhými, kteří sdílejí stejné „cesty“; zároveň se objevuje i transnacionální představivost
3. **způsob kulturní reprodukce:** v ní dochází k proměnlivosti každodenních praktik migrantů; oblast hudby a módy je jedním ze sledovaných faktorů; také dochází ke vzniku nových identit a to především u mladých migrantů, kteří jsou v rámci více kultur socializováni
4. **přístup ke kapitálu:** ten může být na globální úrovni, jako jsou globální korporace, které jsou nezávislé na národních státech; může být ovšem i na lokální úrovni, kdy se jedná o převod financí do země původu (zároveň má zaslání finanční částky dopad i na lokální rozvoj v daných zemích)
5. **politická angažovanost:** transnacionální sítě často poskytují pomoc a podporu různým neziskovým organizacím nebo nabízí prostor pro aktivity, které jsou v dané zemi těžko realizovatelné
6. **(re) konstrukce místa nebo lokality:** transnacionalismus formuje sociální pole, které protíná pole „tady a tam“ (technické vymoženosti dnešní doby umožňují migrantům komunikaci jako by mezi nimi neexistovala žádná vzdálenost); díky

---

³⁶ VERTOVEC, Steven. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* [online]. 1999, No. 2, [cit. 2009-05-16]. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/conceiving.PDF>>.

komunikačním prostředkům jako je internet nebo telefon dochází k vytváření transnacionálních znalostí, které mění vztah k novému místu³⁷

4.1.3 Migrant

V kontextu této práce je nutno zmínit, že vybraný vzorek vysokoškolských studentů se k migraci rozhodl z vlastní vůle. Vzhledem k jejich dobrovolnému rozhodnutí je na ně nahlíženo jako na jedince, kteří se oprostili od omezenosti prostoru, společenské struktury, zvyklostí a postojů.

Je třeba vyvodit názor, že migrant je člověk, který touží po větším prostoru a volnosti s možností srovnání a syntézy různých tradic, kultur a ideologií. Podle Diamanta migrant volí vlastní odpovědnost za svůj život, snaží se proniknout do hloubky věcí a zjistit, co je podstatou rozdílu. Snaží se vytvořit osobní syntézu různých fází vlastního života.³⁸

Studovaný vzorek vysokoškoláků se zároveň řadí mezi tzv. dlouhodobé migranty. Přestěhovali se do jiné země (v tomto případě do České republiky), než je jejich obvyklé místo bydliště a to na minimálně jeden rok, proto se cílová země může stát jejich novým místem pro život.

4.1.4 Česká republika v kontextu migrace

Důležitou roli ve vztahu majoritního obyvatelstva k africkým vysokoškolským studentům hraje historický kontext procesu migrace. Je důležité zmínit, jakými stádii Česká republika prošla, protože se od nich vyvíjí současný přístup k migrantům. Klima české

---

³⁷ VERTOVEC, Steven. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* [online]. 1999, No. 2, [cit. 2009-05-16]. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/conceiving.PDF>>.

³⁸ DIAMANT, Jiří Jindřich. *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. 208 s. str. 122.

společnosti hraje klíčovou roli v tom, jak se v české společnosti cítí, jak a do jaké míry se adaptují.

Z historického hlediska patří české země už od středověku mezi výrazné migrační oblasti. V průběhu dvou století byly české země vystaveny více než dvaceti mezinárodním migračním pohybům. Některé pohyby počet obyvatelstva snižovaly a jiné naopak zvyšovaly. Lidé odcházeli a přicházeli z důvodů ekonomických, politických či sociálních.³⁹

Ještě v období první republiky bylo naše území součástí silně heterogenního státu. Zastoupena byla např. menšina německá, maďarská a romská. Po druhé světové válce se však situace zcela změnila. Zvláště území současné České republiky se stalo státem homogenním. Židovské a romské obyvatelstvo, které žilo na tomto území, bylo během druhé světové války téměř vyhlazeno. Němci byli odsunuti za československé hranice. Později nastolený komunistický režim navíc uzavřel hranice a na zanedbatelný počet etnických menšin byla uplatňována asimilační politika.⁴⁰

Důsledkem toho, že byly sníženy mezinárodní migrační pohyby v rámci totalitního státu, téměř nedocházelo k veřejným diskuzím, které by odhalovaly život mimo stát, který byl rovněž ideologicky ovlivněn shora, docházelo k růstu xenofobních stereotypů vůči cizincům.

Od roku 1990 narostl počet cizinců v zemi třináctkrát. Podle internetového portálu Mladé Fronty jsou v České republice téměř čtyři procenta imigrantů, což je méně než v Evropské Unii, ale Česká republika má největší dynamiku imigrantů na světě. Mladá Fronta navíc dodává, že například v porovnání se Slovenskem, Polskem nebo Maďarskem je Česká republika zemí jasně imigrační. Aby byli imigranti pro zemi přínosem, musejí jim být vytvořeny vhodné podmínky na začlenění do většinové společnosti.⁴¹

Po roce 1993 již demokratická Česká republika liberalizovala pracovní trh, který otevřel možnosti podnikat a zaměstnávat cizince. Z tohoto důvodu se stala cílovou destinací

---

³⁹ NEŠPOROVÁ, Olga. *Rodiny přistěhovalců*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007. 62 s. ISBN 978-80-87007-55-6. str. 24.

⁴⁰ Tamtéž, str. 24.

⁴¹ Česko se stalo světovým magnetem pro imigranty. *www.idnes.cz* [online]. 12.12.2009. [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/cesko-se-stalo-svetovym-magnetem-pro-imigranty-f5f-domaci.aspx?c=A091212_132024_domaci_kot>.

migrantů a zařadila se mezi tranzitní země. Zároveň se stala i státem azylovým a zdrojovým.⁴²

4.2 Přeshraniční vzdělávání

Přeshraniční vzdělávání je jedním z dalších pojmů, které tuto diplomovou práci vymezují (zde je nutno poznamenat, že se jedná o vysokoškolské vzdělávání; všechny citace a odkazy se týkají této formy vzdělávání). Jedná se o „pohyb osob, programů, služeb, vědomostí, myšlenek a projektů přes národní hranice. Zahrnuje vysokoškolské vzdělávání veřejných i soukromých institucí.“⁴³

„Nedávný výzkum, který se zabývá studiem v zahraničí, odhalil, že počet studentů v roce 2025, kteří odcházejí za vzděláním do jiné země, dosáhne 8 miliónů.“⁴⁴ Obecně platí, že směr pohybu studentů je od jihu na sever. Mnoho z těchto „jižních“ zemí nemůže nabídnout svým občanům vysokoškolské vzdělání a proto jim nabízejí studium v zahraničí. To jim rovněž může poskytnout zajímavější studijní obory.⁴⁵

Zajišťování mezinárodní spolupráce v oblasti přehraničního vzdělávání má v České republice na starost zejména Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT). Ministerstvo školství nabízí zahraničním studentům tzv. vládní stipendia, která poskytuje vláda České republiky v rámci zahraniční rozvojové pomoci. Zmíněná stipendia umožňují vysokoškolské studium od bakalářských po doktorské studijní programy.⁴⁶

---

⁴² UHEREK, Zdeněk; HORÁKOVÁ, Milada a kol.: Imigrace do České republiky a rodiny cizinců. In: UHEREK, Zdeněk ; KORECKÁ, Zuzana a kol. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. 259 s. ISBN 978-80-87112-12-0. str. 85-86.

⁴³ UNESCO/OECD. *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Education* [online]. Paris, 2005. 40 s. [cit. 2010-03-29]. str. 12 Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.oecd.org/dataoecd/27/51/35779480.pdf>>.

⁴⁴ ALTBACH, Philip G. Higher Education Crosses Borders. *Change* [online]. March-April 2004. [cit. 2010-03-21]. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://connectedconference.org/pdf/research/Higher%20Education%20Crosses%20Borders%2Change.pdf>>.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ DOUBRAVA, Lukáš. Jak zahraniční studenti získávají zahraniční stipendia? *Učitel'ské noviny* [online]. 2005 [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2246&PHPSESSID=37ec0689f51ce06d0c7c7b33b09ac149>>.

Hlavním garantem rozdělování vládních stipendií je Ministerstvo zahraničních věcí ČR, které ve spolupráci s MŠMT stanovuje na každý rok rozpis kvót pro jednotlivé země. Úkolem MŠMT je technické zajištění studia a pobyt vládních stipendistů v České republice. Výběr počtu míst pro danou zemi se řídí především zahraničně-politickým zájmem České republiky. Na finanční podporu zahraničních studentů se vynakládá zhruba 90 miliónů ročně.⁴⁷

Spektrum nabízených oborů je různorodé:

- technické, technologické a matematicko-fyzikální (strojní, textilní, chemicko-technologické, elektrotechnické, informační technologie, hornicko-geologické, jaderné a fyzikálně inženýrské, stavební, dopravní, dřevařské)
- lékařské a přírodovědné (medicína, veterinární medicína, farmacie, životní prostředí, lesnické, zahradnické a zemědělské obory, zemědělství tropů a subtropů)
- humanitní (právnícké, jazykovědné, filozofické, sociální vědy, teologické obory)
- ekonomické (ekonomie a management, obchodně podnikatelské obory),
- tělesná výchova a sport⁴⁸

---

⁴⁷ DOUBRAVA, Lukáš. Jak zahraniční studenti získávají zahraniční stipendia? *Učitel'ské noviny* [online]. 2005 [cit. 2010-04-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2246&PHPSESSID=37ec0689f51ce06d0c7c7b33b09ac149>>.

⁴⁸ Více na www.mzv.cz.

5 KULTURA

Jelikož se tato diplomová práce zabývá sociokulturním prostředím, je nezbytné nastínit alespoň základní teoretický přehled věnovaný kultuře.

V sociální antropologii se slovo „kultura“ užívá jako souhrnný název pro rozmanité způsoby a vzorce myšlení, cítění a jednání, které se daná osoba naučila v průběhu svého života.⁴⁹

Dle *Sociologického slovníku* se kultura pojí s těmito výrazy: specificky lidský způsob činnosti individuí, shromažďovaný, uchovávaný, předávaný. Konkrétně se projevuje ve výsledcích fyzické a duševní práce.⁵⁰

V širším pojetí je kulturou vše, co vytváří lidská civilizace. Jedná se o materiální výsledky lidské činnosti (např. telekomunikační systémy) a duchovní výtvořiny (např. vzdělávací systémy, politika či právo). Užší pojetí kultury zahrnuje projevy chování lidí, jejich zvyklosti, symboly, komunikační normy nebo hodnotové systémy.⁵¹

Za jeden z nejnámějších modelů kultury lze považovat tzv. „ledovcový model“.⁵² Je zaměřen na prvky, které tvoří kulturu a také na skutečnost, že ne všechny z těchto prvků jsou viditelné. Podstata tohoto modelu spočívá v tom, že kulturu lze zobrazit jako ledovec, tzn., že jen velmi malá část ledovce je viditelná nad vodní hladinou. Špička ledovce je podpírána mnohem větší částí, která se nachází pod vodní hladinou a proto je neviditelná (tato dolní část ledovce je silnou základnou). V kultuře jsou tedy některé části viditelné, např. hudba, jazyk, architektura. Silné základy kultury jsou však viditelné jen obtížně, na první pohled vůbec, např. historie jedince či skupiny lidí, kteří kulturu, její normy a hodnoty udržují. Model ledovce naznačuje, že „viditelné části kultury jsou pouze výrazem její neviditelné části“.⁵³ Ledovcový model kultury lze aplikovat na respondenty tohoto

---

⁴⁹ HOFSTEDE, Geert. *Kultury a organizace: Software myslí*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999. 335 s. ISBN 80-86131-70-X. str. 13-14.

⁵⁰ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění), aneb co by o člověku mohl vědět každý člověk*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2009. 4736 s. str. 2067.

⁵¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6. str. 54.

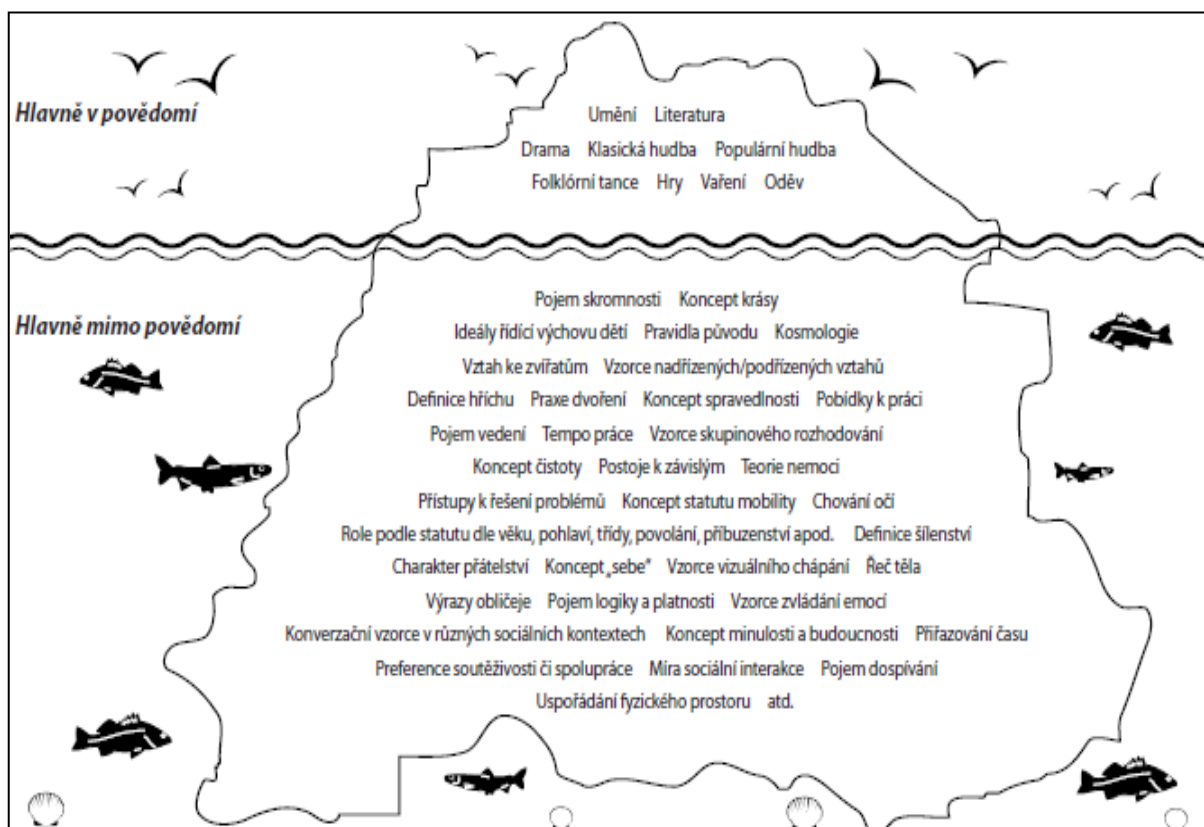
⁵² Rada Evropy a Evropská komise. *www.mladezvakci.cz* [online]. 2000 [cit. 2009-08-19]. Interkulturní učení. Dostupný z WWW: <<http://www.mladezvakci.cz/>>.

⁵³ Tamtéž.

výzkumu v kontextu jejich adaptace. Až po navázání kontaktu a bližším seznámením s respondenty, lze opravdu „vidět“ jejich celkovou osobnost.

Obr. 1: Ledovcový model kultury

5.1 Kulturní šok

Dokud respondenti žili stále ve stejném kulturním prostředí, neuvědomovali si, že určité způsoby chování, normy a významy, které jim přisuzují, jsou kulturně podmíněné. Automaticky vychází ze zkušeností, na které jsou zvyklí a které se pravidelně opakují. Až ve chvíli, kdy se respondenti ocitli v jiném a kulturně odlišném, začínají si uvědomovat, že významy, které přisuzovali své kultuře a to, co chápali jako zcela přirozené, je ve

skutečnosti pouze kulturně podmíněné a lidmi z jiného kulturního prostředí chápáno zcela jinak.

Respondenti prožívají adaptaci na nové sociokulturní prostředí individuálně a to v závislosti na psychické odolnosti a schopnosti odolávat vnějším tlakům. Přesto lze pozorovat určité fáze, kterými si procházeli a stále prochází během pobytu v České republice. Jedním z ústředních cyklů, kterými si respondenti prošli, je kulturní šok.

„Kulturní šok je psychologická dezorientace způsobená špatným porozuměním nebo úplným nepochopením vzorcům cizí kultury. Vzniká nedostatkem znalostí, omezenou zkušeností a osobní rigiditou.“⁵⁴

I když se respondenti rozhodli pro svůj pobyt v České republice dobrovolně, jen těžko mohli bez předchozí zkušenosti odhadnout všechny překážky, které jim nový cílový prostor nachystal. Stejně tak i hostitelská strana si často neuvědomuje, jak náročný je pro respondenty jako vysokoškolské studenty příchod do neznáma. Důležitým rysem života je jejich začlenění do společnosti a jejich vyrovnávání se s odlišnou kulturou, zvyklostmi a tradicemi.

Realita se velmi liší od představ, které si před odjezdem do České republiky vytvořili v pohodlí svých domovů, které jsou jim tak známé. Očekávání od nadcházející migrace jsou společným prvkem pro všechny migranty. Nemusí se přitom jednat o dlouhodobě pobývající migranty v cizí zemi, tak jako je tomu v této práci. Určité očekávání je spojeno i s pobyty krátkodobými nebo s migrací vnitrostátní, kdy dotyčný jedinec cestuje pouze na druhý konec svého státu. Do jisté míry se pro něj nové místo pobytu stává neznámým. Každý z nás si jistě vzpomene na to, když má jet na dovolenou do zahraničí. Před svým odjezdem se snaží o cílové destinaci dozvědět co nejvíce a seznámit se s tamní kulturou prostřednictvím informací zveřejněných na internetu, v knihách, brožurách cestovních kanceláří nebo zkušenostmi svých přátel. Zajímá se především o to, co je v dané zemi dovoleno a co je naopak zcela nepřipustné. Někdy bývá kontakt s cizí kulturou příjemným zážitkem, jindy může být spojen s nepříjemnou zkušeností.

---

⁵⁴ HARRIS, Philip; MORAN, Robert. Managing Cultural Differences. In MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1. str. 87.

Kamkoliv člověk odchází, bere si svou kulturu s sebou. Kultura poskytuje rámec pro společenskou integraci. Dnešní společnost klade velké nároky na jedince v soukromé a profesní sféře. Neustále dochází k sociálním změnám. Mezi ně lze zařadit setkávání a prolínání rozdílných kultur, které se v dnešním propojeném světě dotýkají čím dál většího množství lidí.

Respondenti si při příchodu do České republiky přináší zažité způsoby chování, jednání a rozdílnou interpretaci situací a jejich chování v nich. Stejná situace v jejich společnosti znamená něco jiného v cizí zemi. Je jen na nich, zda se v těchto situacích naučí chovat způsobem, který je v majoritní společnosti odpovídající.

Termín kulturní šok pochází od antropologa Karla Oberga a souvisí s mobilitou spojenou se zátěží na jedince.⁵⁵ Dlouhodobější pobyt v cizí zemi a v cizí kultuře představuje náročnou životní situaci, kterou si respondenti projdou. Kulturní šok může vyvolat strach, zmatení nebo depresivní reakce. Do jisté míry je totožný s pojmem akulturační stres. Berry vysvětluje akulturační stres tímto způsobem: „při styku příslušníků minoritní etnokulturní skupiny s dominantní kulturou dochází k celé škále změn u jednotlivců minoritní skupiny, počínaje změnami v oblékání, způsobu stravování, vyjadřování.“⁵⁶

5.1.1 Faktory kulturního šoku

Oberg popisuje šest faktorů kulturního šoku, kterými si příchozí jedinci prochází a které vznikají současně se vstupem do nové kultury. Jedinec zažívá šok jako reakci na střet kultur; kultury vlastní a nové. Mezi faktory kulturního šoku se řadí:

---

⁵⁵ MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1. str. 88.

⁵⁶ BERRY, John. Acculturation and Adaptation in a New Society. In PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6. str. 104.

- silné napětí vyplývající ze snahy a z uvědomění si, že snaha adaptovat se do neznámých situací a prostředí je velmi důležitá
- pocit ztráty, která vyplývá z odloučení od svých přátel, bývalého společenského statusu, profese a vlastnictví
- odmítnutí členů ze strany majoritní společnosti
- zmatení z nových rolí ve společnosti, z nového očekávání, pocitů a hodnot
- překvapení, úzkost, znechucení, rozhořčení a uvědomění si kulturních odlišností
- pocity vlastní neschopnosti a nemohoucnosti díky ní zvládat situace v cizím prostředí⁵⁷

5.1.2 Průběh kulturního šoku

Intenzita, doba trvání, vlivy kulturního šoku na jedince a jeho projev jako sociální bytosti závisí na stupni odlišnosti domácí a cizí kultury, na životní zkušenosti a individuálních schopnostech jedince.⁵⁸ Žádný z dotazovaných respondentů před svým pobytem v České republice neopustil svou zemi a nepobýval v cizím prostředí a odlišné kultuře. Kulturní šok, kterým si prošli, byl tudíž očekávaný a každý jedinec se s ním musel více či méně vyrovnat. To, jak svůj vstup do společnosti prožívali, závisí na mnoha faktorech, z nichž jedním z nejpodstatnějších je rozdílnost domácí a cizí kultury. Respondenti totiž přijeli do diametrálně odlišného kulturního prostředí.

Průběh kulturního šoku probíhá v křivce dvojitého tvaru U. Pro potřeby této diplomové práce je využita pouze její polovina, křivka tvaru U. (dvojitá křivka zahrnuje

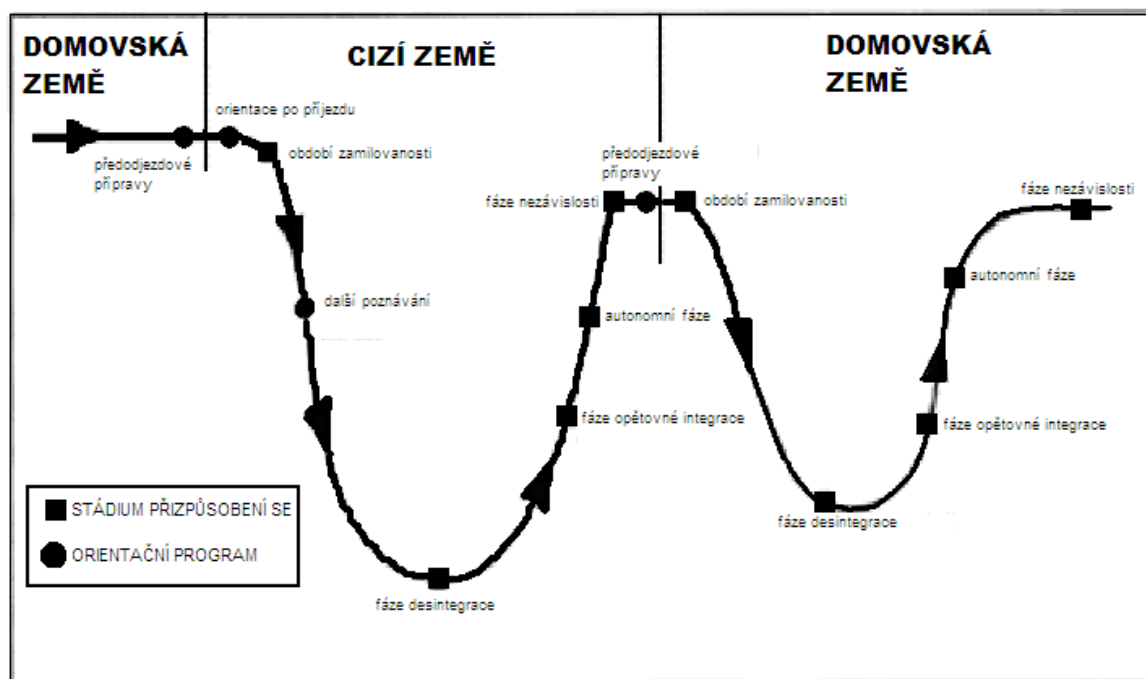
⁵⁷ OBERG, Kalervo. Culture shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*. 1960, n. 7, s. 177-182. Vlastní překlad autorky.

⁵⁸ FURNHAM, Adrian; BOCHNER, Stephen. Culture Shock: Psychological Reaction to Unfamiliar Environment. In MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1. str. 93.

šok z návratu). V literatuře se většinou setkáváme s popisem kulturního šoku, který označuje jednotlivé fáze jako:

- předfáze (před vlastním odjezdem do ciziny)
- líbánky (první týdny či měsíce života v cizině)
- kulturní šok
- postupné přizpůsobování (krize)
- adaptace
- šok z návratu⁵⁹

Obr. 2: Křivka kulturního šoku⁶⁰

⁵⁹ MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1. str. 89.

⁶⁰ *Culture Shock-Facts, Info and Resources*. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://grccip.wordpress.com/2008/11/15/culture-shock-facts-info-and-resources>>.

Křivka grafu kulturního šoku tvaru U zobrazuje fázi nadšení na počátku, kdy ještě nebyly vytvořeny blízké vztahy s konkrétními osobami či skupinami. Propad křivky znamená období, ve kterém je pociťován útlum z nadšení cizí země. Dále křivka roste nahoru, vyjadřuje období, kdy jedinec začíná navazovat nové vztahy v cílové zemi.

Bochner uvádí, že na vysokoškolské pobyty je nahlíženo jako na tzv. životní historii.⁶¹ Zkušenosti před odjezdem, úroveň zvládnutí kulturního šoku a míra připravenosti rozhoduje o tom, jak se u jedince kulturní šok projeví, což bude mít samozřejmě dopad na jeho osobní a profesní život v zahraničí.

5.1.3 Afričtí vysokoškoláci a křivka kulturního šoku

Následující část se bude zabývat teoretickým zpracováním grafu podle křivky tvaru U a to v souvislosti s daty, která byla získána během terénního výzkumu. Při výzkumu, který byl mezi respondenty proveden, vyšlo najevo, že jednotlivé fáze kulturního šoku kopírují teoretický základ křivky. Zde je nutno zdůraznit, že se jedná o data, která nelze považovat za jediný možný výstup aplikovatelný na všechny zahraniční studenty, kteří se rozhodnou přijet studovat do České republiky. Tyto fáze se navzájem prolínají, u každého jedince probíhají v různé délce a intenzitě.

5.1.3.1 Předfáze

Předfáze se v kontextu s provedeným výzkumem dá charakterizovat, jako předodjezdová fáze. Při rozhodování o studiu v zahraničí si respondenti kladli otázky, které měly spojitost s tím, jestli budou studovat vysokou školu v zahraničí a kde. Zkoumaným aspektem byla cílové země pobytu, proč si vybrali právě Českou republiku a co je k tomu vedlo.

---

⁶¹ BOCHNER, Stephen; FURNHAM, Adrian; WARD, Colleen. *The psychology of Culture Shock*. New York : Routledge, 2001. 367 s. ISBN 0-415-16234-3. str. 251. Vlastní překlad autorky.

Z hlediska první fáze, předfáze, bylo zjištěno, že se respondenti před odjezdem do České republiky na svůj příjezd připravovali. Žádný z respondentů ve svém okolí neznal nikoho, kdo by v České republice studoval, a tudíž mu mohl poskytnout osobní názor, zkušenost nebo radu. Každý se snažil teoreticky vybavit ve větší či menší míře, podle toho, jak považoval za vhodné. Potřebné informace vyhledávali především na internetu. Jednalo se o možnosti a průběh studia v zahraničí, politickou situaci v zemi, a o to jaký je vztah mezi Českou republikou a Evropskou unií, a jaká je ekonomická situace atd. Jejich snahy přiblížit se České republice však probíhaly pouze na teoretické úrovni. Informovanost o České republice vypadala následovně:

„O České republice jsem neměl žádnou představu...opravdu...Znal jsem jen slovo Československo...koukal jsem na internet, co všechno by se dalo najít.“⁶²

„Četla jsem nějaké informace před tím, než jsem odjela z Jihoafrické...člověka, ne z Česka, který žil v České republice s manželkou. Trochu jsem si to uměla představit...Byla jsem ale překvapená, že tady tolik mladých lidí pije alkohol a holky kouří cigarety.“⁶³

Podobný názor na skutečnou realitu sdílí i další respondent: *„Viděl jsem na internetu video na pivo, takže mi bylo jasné, že se tady bude pivo pít. Co mě překvapilo, bylo to, že holky tady dovedou pít stejně jako kluci. Hodně se tady pije alkohol, u nás se tolik nepije.“⁶⁴*

„Na ambasádě jsem si vzala papíry o České republice...ale nikdy jsem nebyla pryč z Jihoafrické republiky, neletěla letadlem...myslela jsem si, že tady budou obchody, velké nákupní obchody.“⁶⁵

Jaké však studium a samotný pobyt ve skutečnosti bude, jaké budou reakce okolí vůči jejich fyzické odlišnosti, na to jim nikdo tzv. „návod“ poskytnout nemohl. Představy respondentů vychází z informovanosti, z jejich „přípravy“ před odjezdem. Více si toho zjišťovali až v průběhu pobytu a studia na vysoké škole. Z odpovědí respondentů a jejich

---

⁶² Výpověď respondenta R5

⁶³ Výpověď respondenta R2

⁶⁴ Výpověď respondenta R6

⁶⁵ Výpověď respondenta R3

reakcí vyplývá, že konkrétní představu o životě v České republice neměli. Především pro ně bylo důležité studium.

Co se týče jazykové přípravy, tak u nich prakticky žádná neprobíhala. Jazykový kurz podstoupili až po příjezdu do České republiky.

Jednou z otázek, na kterou respondenti během rozhovorů odpovídali, byl i předodjezdový stav, jak se cítili a na co mysleli:

„Chtěl jsem taky cestovat, ne jen celý život zůstat doma. Čekal jsem, že se seznámím s novými lidmi, budu mít víc zkušeností...budu mít větší sebejistotu, bude to velká životní zkušenost a to hlavně ta škola.“⁶⁶

„Před odjezdem jsem nevěděla...Než jsem měla jet na letiště, tak jsem na to nemyslela, bylo to o. k., ale když jsem seděla v autě, tak jo. Bála jsem se, jestli se mi tady bude líbit, jestli tady vydržím tak dlouho.“⁶⁷

„No vlastně jsem na nic nechtěl moc myslet...myslet na to všechno okolo, abych nebyl nějaký smutný nebo aby to nějak dopadlo. Ale určitě ta zkušenost, škola v České republice, nový kontakty...Taky budu pryč od rodiny, kamarádů...ztratím nějaký čas ve škole, že budu studovat.“⁶⁸

„Nejvíc jsem se bála kontaktu s ostatními spolužákama, s učitelama, jak na mě budou všichni reagovat. A taky jazyka, jestli budu rozumět, když budu mluvit já, jestli mi taky budou rozumět.“⁶⁹

„Bál jsem se toho, aby na mě malý junior nezapomněl. Bylo to těžké rozhodnutí...Neuvidím ho vyrůstat...ale zase až se vrátím, tak to snad bude dobrý.“⁷⁰

„Měl jsem přítelkyni, ona řekla ať jedu, že si budeme volat...chtěl jsem s ní být, až přijedu zpátky. Ale tak nevěděl jsem, jestli to bude fungovat.“⁷¹

---

⁶⁶ Výpověď respondenta R8

⁶⁷ Výpověď respondenta R2

⁶⁸ Výpověď respondenta R10

⁶⁹ Výpověď respondenta R3

⁷⁰ Výpověď respondenta R4

⁷¹ Výpověď respondenta R12

Z výpovědí je patrné, že přestože se respondenti rozhodli odjet z vlastní vůle, přesto měli obavy, zda se jim v České republice bude líbit. Odloučení od rodiny, přátel, ztráta partnera, na to vše museli myslet.

5.1.3.1.1 Výběr cílové země

Při výběru cílové země hraje svou roli vzdálenost. Obecně platí, že čím je vzdálenost cílové země větší, tím je pravděpodobnost migrace a s ní spojený výběr vysoké školy v zahraničí menší.⁷² Toto se však při rozhovorech s respondenty nepotvrdilo. Českou republiku si jako zemi, kde by chtěli studovat, vybrali i přesto, že je velmi daleko. Faktem je to, že dnešní dostupnost a cestování z jednoho kontinentu na druhý je v dnešní době daleko jednodušší než v minulosti. Letecké společnosti nabízí na trhu několik linek, které pravidelně létají do světových metropolí.

V kapitole o přeshraničním vzdělávání bylo popsáno, že studenti přijíždí do České republiky díky spolupráci MŠMT a respondentovou zemí. Dotazovaní respondenti uváděli, že Česká republika je pro ně zemí, která jim nabízí možnost studia podporovaného ambasádou. Doprava, studium, stipendium a náklady na pobyt v České republice jsou jim tedy ze strany ambasády plně hrazeny:

„Studuju díky stipendiu od vlády. Nic nemusím platit...Nemusím platit koleje, autobus, letenku do Jihoafrické republiky taky zaplatí vláda.“⁷³

„Je dobré, že mám stipendium a peníze od ambasády, jinak bych do zahraničí studovat nejel.“⁷⁴

O možnosti studia v České republice se respondenti dověděli ve škole (střední škole) a to od svých učitelů. Respondent z Angoly před odjezdem do České republiky studoval architekturu na tamní univerzitě, nebyl však se studiem spokojen. Na jeho škole

---

⁷² SCHWARTZ, Abba. Interpreting the Effect of Distance on Migration. *Journal of Political Economy* [online]. September-October 1973. [cit. 2010-01-13]. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://ideas.repec.org/a/ucp/jpolec/v81y1973i5p1153-69.html>>.

⁷³ Výpověď respondenta R3

⁷⁴ Výpověď respondenta R7

(vysoké škole v Angole) se nikdo nezmínil o studiu v zahraničí. Sám se díky internetu informoval, které země nabízí zahraniční stipendia a rozhodnul se pro Českou republiku.

5.1.3.1.2 Motivace ke studiu v zahraničí

Mezi důležité aspekty předodjezdové fáze patří motivace, která respondenty vedla ke studijnímu pobytu v zahraničí. Nejpodstatnějším důvodem se stalo samotné studium vysoké školy v zahraničí, které je pro respondenty navíc spojováno s určitou prestiží:

„V Evropě je to lepší než u nás v Angole, tady člověk dostane diplom, má větší perspektivu. Je to pak lepší, sehnat si práci ve světě nebo u nás. Když přijdu do nějaké firmy s diplomem z Česka, tak budu mít možnost většího uplatnění.“⁷⁵

„Práci budu mít dobrou...budu mít diplom z vysoké školy, ze zahraničí.“⁷⁶

Z odpovědi respondenta vyplývá, že jeho hlavním důvodem je výše zmiňovaná prestiž při hledání budoucího zaměstnání. Toto je patrné také z rozhovoru s dalším respondentem:

„Když tady budu studovat, tak můžu získat vzdělání. Doma si najdu práci, která bude dobře placená, protože budu studovat v zahraničí. Mám syna a rád bych mu zajistil budoucí život...chtěl bych dům.“⁷⁷

Tento motiv má návaznost na další, který tvoří podstatnou složku při rozhodování. Jedná se možnost bezplatného studia, které je hrazeno vládou. Respondentům se tak naskytla možnost, jak se díky stipendiu dostat na evropskou univerzitu. Kdyby si studium na zahraniční univerzitě měli platit sami, žádný z dotazovaných respondentů by do České republiky studovat neodjel.

Jako další důvody, proč studovat vysokou školu v zahraničí, byly při rozhovorech uvedeny:

---

⁷⁵ Výpověď respondenta R1

⁷⁶ Výpověď respondenta R5

⁷⁷ Výpověď respondenta R4

„Chtěla jsem poznat jinou kulturu a společnost. Poznat nové lidi a zjistit, jak se vyučuje na cizí univerzitě, jaká je tam úroveň a přístup ke studentům. Odjet na nějaký čas z Jihoafrické republiky pro mě představovalo možnost získat diplom na vysoké škole.“⁷⁸

Výzkum byl realizován i s respondenty, pro které studium v zahraničí znamená touhu po poznání, zkušenost, život v rozdílné kultuře a dobrodružství. Po studiích na střední škole se jim podařilo najít práci za slušné finanční ohodnocení a uplatnit se ve svém oboru. Dalo by se předpokládat, že budou chodit do práce a zůstanou ve své zemi. Respondenti se však pohybovali v prostředí, kde je naprosto přirozené, že dochází k migraci obyvatelstva za prací a do zahraničí. Oni sami zatoužili poznat něco jiného a nového. Respondenti uvedli jako odpověď na zkoumanou otázku:

„Odjezdu jsem využila hlavně proto, že jsem mohla vypadnout. Doma mě to už štválo, potřebovala jsem změnu. Nechtěla jsem chodit jen do práce a tahle příležitost pro mě byla rozhodující. Můžu si ověřit, jestli jsem schopná žít v zahraničí. Chtěla bych navštívit co nejvíc měst, které jsou zajímavé, tady i jinde, chtěla bych jet i na lyže.“⁷⁹

„Říkal jsem si, že nebudu už studovat dál. Ale zase tuhle šanci už v životě nedostanu, protože bych šel do práce. Pracoval jsem v telefonické firmě. Měl jsem důvod, proč neodjet, práce...Uvědomil jsem si, že to je velká příležitost, která je asi jen jednou a že když nepojedu, nejel bych nikdy...Tak jsem chtěl odjet a neodkládat to, přihlášku jsem stihnul na čas...pustil jsem se do toho.“⁸⁰

Možnost vzdělání v oboru, který v zemi respondenta nebyl možný studovat, byla dalším motivačním znakem:

„...moci studovat dopravní inženýrství v České republice je o. k., protože dopravní inženýrství má tady dlouholetou tradici. U nás to tak není. Studoval jsem architekturu, která byla těžká, tak jsem se přihlásil tady. Inženýrství mě baví víc než architektura. V nabídce univerzit mě jiná země než Česká republika nezaujala.“⁸¹

Příčinné podmínky, které respondenty vedly ke studiu v České republice, lze podle výpovědí rozdělit do následujících kategorií:

---

⁷⁸ Výpověď respondenta R3

⁷⁹ Výpověď respondenta R2

⁸⁰ Výpověď respondenta R6

⁸¹ Výpověď respondenta R1

- potřeba kvalitního vzdělání na vysoké škole v zahraničí
- získat vysokoškolský titul
- lepší studijní podmínky v České republice
- život v zahraničí
- dobré finanční ohodnocení po návratu domů
- osamostatnění se

Jak je vidět, očekávání respondentů a jejich motivace jsou různorodé. Během výzkumu bylo zjištěno, že největší váhu pro studenty má právě titul z univerzity v zahraničí. Jejich očekávání se vytváří na „základě životních zkušeností a výrazně ovlivňují další jednání jedinců.“⁸² Každý respondent vnímá svou situaci jedinečným a osobitým způsobem, vytváří si tzv. „percepční realitu“⁸³, kterou určitým způsobem vnímá.

5.1.3.2 Líbánky

Druhá fáze, líbánky, jsou charakteristické fascinací novým. Toto období je plné nových objevů a zážitků.⁸⁴ Mezi další faktory tohoto stádia lze zařadit kladné reakce na nové podněty:

„Tři víkendy za sebou, jsme se byli podívat v Praze. Karlův most, Václavské náměstí, Malá Strana. Praha je nádherná, tolik barev, lidí...multikulturní město.“⁸⁵

„S klukama jsme z toho byli nadšení, ze začátku to všechno byla taková sranda. Chodili jsme jenom do jazykovky...hrát fotbal.“⁸⁶

---

⁸² PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2005. 472 s. ISBN 80-200-1499-3. str. 400.

⁸³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2005. 472 s. ISBN 80-200-1499-3. str. 401.

⁸⁴ BELLINI, Mary Ann Santoro . *www.squaremouth.com* [online]. 2005 [cit. 2009-09-15]. The Four Stages of Culture Shock. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://blogs.squaremouth.com/travel-advice/the-four-stages-of-culture-shock/>>.

⁸⁵ Výpověď respondenta R8

⁸⁶ Výpověď respondenta R11

„Těch prvních pár týdnů se mi líbilo nejvíc...Bylo to všechno takové nové, jiné. Koukala jsem pořád po městě...Vůbec jsem se nenudila, asi jsem byla nejvíc spokojená...Všechno to šlo dobře.“⁸⁷

„Organizovali jsme výlety, nejdříve s jazykovou, třeba v Kutné Hoře jsme byli...Taky jsme jezdili do Olomouce, v Brně. Koupili jsme si lístek na vlak a jeli na výlet do města.“⁸⁸

„Chodila jsem na párty, každý týden...na kolejích jsme taky měli párty. Všichni z Jihoafrické, sešli jsme se.“⁸⁹

Většina respondentů byla pozitivně naladěna, byli nadšeni z toho, že mohou poznat něco jiného. Těšili se z toho, že budou studovat na vysoké škole a mají možnost získat vzdělání, které jim navíc hradí vláda. V této fázi respondenti chodili na večírky a pořádaly párty na vysokoškolských kolejích. Bylo to pro ně období, ve kterém se nestresovali a užívali si „nového života“.

5.1.3.3 Kulturní šok

Následující fáze přinesla všem respondentům kulturní šok. Pojí se s fází líbánek, to znamená, že podle toho jak dlouho trvají, za takovou dobu následuje kulturní šok. Z výzkumu vyplývá, že kulturní šok přicházel v etapách. Věci, které byly na první pohled zřejmé a na které respondenti nebyli zvyklí, si uvědomili během pár týdnů. Jednalo se např. o počasí nebo to, jak u nás lidé pořád někam spěchají:

„Jsem zvyklá na jiné počasí. Je tady sucho...u nás je taky teplo, ale tady v létě nenosím tílko, jen trička.“⁹⁰

„Lidi taky chodí rychle...spěchají nebo podle mě skoro utíkají. Já chodím pomalu, všechno v klidu...a oni pořád někam pospíchají.“⁹¹

---

⁸⁷ Výpověď respondenta R3

⁸⁸ Výpověď respondenta R5

⁸⁹ Výpověď respondenta R2

⁹⁰ Výpověď respondenta R2

⁹¹ Výpověď respondenta R4

Kouření a pití alkoholu (zmíněno v podkapitole o předfázi) bylo rovněž pro respondenty velkým překvapením.

Respondenti uvádí také rozdílný přístup ve vítání. Když se potkají afričtí vysokoškolští studenti, tak si na přivítanou podají ruce, objímají se nebo se také políbí na tvář. S tímto se v České republice nesetkávají.

„Byl jsem u kamarádky na pokoji. Seznámila mě se svojí spolubydlicí. Když jsem ji chtěl dát jako pusu, tak se divila, jako co to dělám.“⁹²

Podle respondentů se lidé v České republice málo usmívají a na první pohled působí nepřátelsky. Také prožili svou první zimu se sněhem. Vánoce byli zvyklí slavit během jiného ročního období, kdy bylo teplo.

Všichni respondenti se povinně zúčastnili ročního jazykového kurzu českého jazyka, který byl potřebný pro jejich budoucí studium. Během jazykového kurzu se pohybovali v multikulturním prostředí. V kurzu se setkávali s ostatními cizinci (z Venezuely, Vietnamu, Brazílie, Ukrajiny), kteří se buď rozhodli pro studium na vysoké škole, nebo český jazyk potřebovali kvůli práci. Díky tomu, že se v kurzu pohybovali v prostředí, ve kterém nebyli obklopeni lidmi z majoritní společnosti, připadali si jako na mezinárodním výměnném pobytu. Jejich šok z reality byl „zmírněn“, protože ještě nebyli součástí komplexního procesu (studium na vysoké škole, navázání kontaktu se spolužáky, vyřizování formalit ohledně studia a pobytu).

5.1.3.4 Krize

Po fázi kulturního šoku přichází tzv. krize neboli. Tato fáze je charakteristická tím, že pokud ji respondenti překonají, tak v hostitelské zemi zůstanou:

„Já jsem šel do prostředí, o kterém jsem neměl žádnou představu. Měl jsem pocit, že musím najít cestu. Být v jiné zemi, nikdo na semináři nevypadal tak, jako já...víš, jak to myslím...který by měl třeba stejný problém. Cítil jsem se někdy jako „viditelný“, ale

---

⁹² Výpověď respondenta R12

rozhodl jsem se, že s tím něco musím dělat, mohl jsem odjet studovat tady do České republiky, snažil jsem se přežít. ⁹³

„Hodně jsem se cítil sám, přijel jsem sám a nikoho jsem neznal. Ani nikoho ze stejné země, nevěděl jsem, jestli je tady někdo ze stejného města ... Nevěděl jsem, ke komu můžu mluvit...cítil jsem se tady jediný. Často jsem si myslel, že pojedu domů, protože jsem si myslel, že jsem v tom novém světě sám.“⁹⁴

„Češi na mě koukají, když jsem v Dýdý holky mi sahají na vlasy, fotí se mnou.“⁹⁵

„Lidi divně koukají, když jdu s Češkou, myslí si, hned, že spolu chodíme...nejsou zvyklí na černochoy.“⁹⁶

„Tady jsou všichni bílí...Češi jsou takoví xenofobní...ne všichni...ale většina. Myslím si, že většina Čechů jsou rasisti...Když vidí Černocho, tak čumí čumí na mě. Všude na mě koukají.“⁹⁷

Respondenti pociťují, že jsou jiné barvy pleti a uvádí, že majoritní společnost na ně, jako na cizince, není zvyklá. Všude jsou, jak uvedl jeden z respondentů, „viditelní“. Majoritní společnost respondenty neustále pozoruje: ve městě, v autobuse, v obchodě. Uvádějí, že je jim to nepříjemné, ale za tu dobu, kdy jsou v České republice, si už zvykli. Rovněž se potýkali s pocitem osamocení, pocitem ztráty domova a stesku.

Pokud by se respondenti nedokázali smířit se životem v odlišné společnosti, museli by ukončit studium na vysoké škole a vrátit se zpět. Jejich cíl, vystudovat vysokou školu v zahraničí, by tedy nebyl úspěšně realizován. Žádný z respondentů se během výzkumu nevrátil zpět, protože by kulturní šok nezvládnul:

„Neměl jsem žádnou podporu, kdo by mi poradil. Po prvním semestru jsem chtěl skončit a odejít domů. Ale nemohl jsem. Odešel jsem doma z práce a neměl jsem nic jiného, co bych mohl dělat. Tak jsem musel vydržet...je to už lepší, nakonec si tady na to zvykneš.“⁹⁸

---

⁹³ Výpověď respondenta R9

⁹⁴ Výpověď respondenta R11

⁹⁵ Výpověď respondenta R13

⁹⁶ Výpověď respondenta R7

⁹⁷ Výpověď respondenta R10

⁹⁸ Výpověď respondenta R9

Během výzkumu došlo k situacím, kdy respondenti uvažovali o svém odjezdu, ale nadále pokračují ve studiu. Jedna z takových situací nastala během studia prvního ročníku. Ukázalo se, že většina přednášek a seminářů, které si zapsali, byly vedeny v českém jazyce. Před odjezdem do České republiky byli respondenti obeznámeni s tím, že vyučovacím jazykem většiny předmětů bude jazyk anglický. S vyučováním většiny předmětů v jazyce českém respondenti nepočítali a byli značně zneklidněni. Znamenalo to, že jejich studium bude ztíženo jazykovou bariérou. Rozhodli se, že napíší hromadný dopis ambasádě, ve kterém jim celou situaci vysvětlí. Dopis napsali, avšak ve finále nebyl nikdy odeslán. Po skupinové konzultaci se rozhodli, že i přes složitou situaci studovat v českém jazyce budou:

*„Sešli jsme se a napsali dopis, co se nám nelíbí, že hodně předmětů je v češtině a to je pro nás těžké. Říkali, že hodně předmětů bude v angličtině. Chtěli jsme poslat dopis na ambasádu“.*⁹⁹

Adaptační fáze, která je součástí křivky U, bude podrobně popsána v samostatné kapitole. Obecně lze říci, že respondenti začali získávat jazykové dovednosti a navazovali kontakty s lidmi z majoritní společnosti. Stále se dostávali do situací, které se učili řešit, ale na druhou stranu se i postupně vyrovnávali s okolním prostředím.

---

⁹⁹ Výpověď respondenta R4

6 ADAPTACE

Respondenty, kteří se rozhodli studovat v České republice, čeká složitý proces adaptace na jiné sociokulturní prostředí. Tento proces je všeobecně považován za velmi závažný a důležitý, protože v něm hrají důležitou roli osobnostní charakteristiky respondentů, které je předurčují buď k úspěšnému zvládnutí adaptace, nebo naopak.

Nejenom samotný vstup na vysokou školu, ale i jeho průběh představuje specifickou etapu v životě jedince. Respondenti se musí vyrovnat jak s přechodem ze střední školy na školu vysokou (myšleno z hlediska požadavků a rozsahu učiva), tak s českým prostředím, ve kterém se vyskytují. Celý proces navíc respondenty zastihuje v náročném životním období plném zvratů, překvapení a v hledání osobního uspokojení. Studium v České republice pro ně představuje šanci vystudovat vysokou školu a zvládnout náročnou životní etapu.

Adaptace znamená přizpůsobivost, schopnost vyrovnat se s novými sociokulturními podmínkami a procesy.¹⁰⁰ Průcha definuje adaptaci jako „přizpůsobování se příslušníků jedné skupiny k jiné nebo i skupin navzájem.“¹⁰¹

Přizpůsobení se novým podmínkám v majoritní společnosti má mnoho podob a je zároveň podmíněno různými faktory. Jedná se o vícestranný proces. Adaptace je ovlivněna jak migranty samotnými, tak i přístupem k migrantům v dané společnosti.¹⁰²

Při specifikaci toho, na čem adaptace dále závisí, je důležité uvést tyto faktory: fyzická a kulturní blízkost minoritní-imigrační populace a populace majoritní; přání na straně minority úspěšně se začlenit do majoritní společnosti; charakter bydlení.¹⁰³

---

¹⁰⁰ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění), aneb co by o člověku mohl vědět každý člověk*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2009. 4736 s. str. 20.

¹⁰¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6. str. 97.

¹⁰² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. str. 23.

¹⁰³ Tamtéž, 23.

6.1. Taxonomie strategií adaptace

Komplexita samotného adaptačního procesu může být vyjádřena jak různorodostí aspektů, kterých se dotýká jedinec versus instituce/společnost, tak jejím průmětem do času a prostoru. Adaptace se poté promítá do oblasti biologické, psychologické, morální, politické, sociální, kulturní a geografické.¹⁰⁴

Berry na základě kombinace možných alternativ a v rámci adaptační strategie definuje čtyři základní typy soužití, zda:

- migrant udržuje vztahy s ostatními etnickými skupinami, nebo nikoliv
- si současně zachovává svou kulturní identitu, či nikoliv¹⁰⁵

Jedná se o následující typy:

1. **integrace** je takový způsob adaptace, kdy migranti uznávají, že poznání a přijetí kultury hostitelské země je pro ně důležité; migranti si však současně chtějí udržet i svou vlastní kulturu
2. **asimilace** neboli způsob adaptace, při kterém migranti usilují o co největší splynutí s majoritní společností; svou vlastní kulturu migranti považují za málo důležitou pro život v nové společnosti; charakteristickým rysem této strategie je častý kontakt migrantů s příslušníky hostitelské země, poznávání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem a zvyklostí

---

¹⁰⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. str. 24.

¹⁰⁵ BERRY, John. Acculturation and Adaptation in a New Society. In Šišková Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. str. 24.

3. **separace** neboli oddělování; v tomto případě migranti nepovažují kontakt s kulturou hostitelské země za důležitý a zůstávají izolováni
4. **marginalizace** je strategií těch migrantů, kteří nepotřebují být v kontaktu s majoritní společností, neuchovávají si ani podobu své vlastní kultury; jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu vlastních rodičů, ani o kulturu majoritní společnosti. Identifikují se pouze se subkulturou své vlastní skupiny¹⁰⁶

Z výše zmíněné taxonomie lze respondenty zařadit do prvního typu adaptace tzn. do integrace. Jejich cílem nebylo odloučení od vlastní kultury, ale zachování si kultury vlastní. Zároveň se snažili zapojit do běžného života v České republice.

Autoři Bosswick a Heckmann rozpracovali téma integrace do následujících sfér, které jsou zmíněny v následující kapitole.

6.1.1 Sociální integrace

Podle Bosswicka a Heckmanna je integrace vnímána jako určitá stabilita vztahů v rámci systému jako celku. Integraci vnímají jako proces posilování vztahů v rámci sociálního systému a zavádění nových jedinců a skupin do nového prostředí a jeho institucí.¹⁰⁷

Všechna očekávání migrantů od nového života v sobě odráží sociální aspekt. Sociálním kontaktům se žádný jedinec nebo skupina ve společnosti nikdy nevyhnu. Záleží

---

¹⁰⁶ BERRY, John. Acculturation and Adaptation in a New Society. In Šišková Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. str. 98.

¹⁰⁷ BOSSWICK, Wolfgang; HECKMANN, Friedrich. Integration of Migrants: *Contribution of Local and Regional Authorities* [online]. 2006. 45 s. [cit. 2010-03-29]. str. 9. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>.

na míře sociální angažovanosti, ale i když je minimální, vždy probíhá v sociálním prostředí.¹⁰⁸

Dvojice autorů definuje jedince nebo skupinu v nové společnosti z pohledu sociální integrace. Tu definují jako akceptaci migrantů v rámci institucí, vztahů a pozice ve společnosti. Interakce je interaktivním procesem mezi jedincem nebo skupinou a společností.¹⁰⁹

Pro migranta představuje sociální integrace:

- proces učení se nové kultuře
- akceptování práv a povinností z toho vyplývajících
- získání statutu ve společnosti
- vytváření vztahů¹¹⁰

Autoři rozdělili sociální integraci na sféry, ve kterých se výše zmíněné procesy objevují.

6.1.1.1 Strukturální sféra

Strukturální integrace zahrnuje získávání práv, přístup a postavení imigranta v hlavních institucích hostitelské země. Rovněž zahrnuje přístup imigranta na pracovní trh, vzdělání a možnost kvalifikace, zdravotní péči, nabývání práv a povinností a pobytový statut.¹¹¹

---

¹⁰⁸ BOSSWICK, Wolfgang; HECKMANN, Friedrich. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities* [online]. 2006. 45 s. [cit. 2010-03-29]. str. 9. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 9. Vlastní překlad autorky.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 9. Vlastní překlad autorky.

¹¹¹ Tamtéž, str. 9-10. Vlastní překlad autorky.

6.1.1.2 Kulturní sféra

Bosswick a Heckmann spojují kulturní integraci s očekáváním v oblastech, které se týkají kulturní úrovně, tradic a hodnotového systému majoritní společnosti. S tímto okruhem se pojí i představy týkající se prostředí a podmínek hostitelské země a míra participace imigrantů na kulturním životě. Tento typ integrace v sobě zahrnuje dovednosti, kterými migrant musí disponovat, aby se začlenil do místní kultury.¹¹²

Kulturní integrace nezbytně neznamená, že imigrant musí upustit od kultury své země. Záleží na jeho postoji vůči nové kultuře a na míře identifikace s hostitelskou společností.¹¹³

6.1.1.3 Interaktivní sféra

Interaktivní integrace znamená přijetí a začlenění do základních vztahů a sociálních sítí. Mezi ukazatele této integrace patří vztahy přátelské (mezi které se řadí jak vztahy k majoritní společnosti, tak i vztahy k ostatním imigrantům), partnerské a sousedské. Mohou zde také patřit vztahy se spolupracovníky v práci a vztahy v rámci volnočasových aktivit.¹¹⁴

6.1.1.4 Identifikační sféra

Tato sféra integrace pracuje s migrantem a jeho zařazením do společnosti na bázi subjektivní úrovně, ztotožněním se s cíli majoritní společnosti, pocitem identifikace se sociálními skupinami a navozením pocitu domova. Mezi identifikační sféru autoři rovněž řadí očekávání v oblasti sebeidentifikace migranta a představy týkající se změny

---

¹¹² BOSSWICK, Wolfgang; HECKMANN, Friedrich. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities* [online]. 2006. 45 s. [cit. 2010-03-29]. str. 9-10. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>.

¹¹³ Tamtéž, str. 9-10. Vlastní překlad autorky.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 10. Vlastní překlad autorky.

hodnotového žebříčku, které jsou spojeny s příchodem do jiného sociokulturního prostředí.¹¹⁵

Na výše uvedené sféry integrace nelze pohlížet odděleně. Je nezbytné k nim přistupovat jako k vzájemně se prolínajícím oblastem. Mají vliv na životní situaci, kterou si respondenti vybrali a na naplnění jejich potřeb. V každé z těchto sfér se vytváří pocit životního uspokojení či neuspokojení. Ve společnosti tyto sféry ovlivňují sociální fungování respondentů a jejich následné přemýšlení o vlastní budoucnosti v České republice.

6.2 Základní pilíře adaptace

Sam v knize *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* popisuje tři hlavní body, které pokládá za základní pilíře adaptace. Mezi ně řadí kontakt, vzájemný vliv a změnu.

6.2.1 Kontakt

Nezbytným předpokladem pro uskutečnění adaptace je setkání minimálně dvou jedinců nebo skupin, kteří pocházejí z odlišných kulturních prostředí. Zde je kladen důraz na to, aby se jednalo o kontakt dlouhodobý a přímý. Adaptace se odehraje tehdy, probíhá-li mezi jedinci či skupinami vzájemná interakce a to ve stejném čase a prostoru. Nesmí se jednat o interakci, která je zprostředkovaná jinou osobou.¹¹⁶

Respondenti uvedené podmínky zcela splňují. Už od příletu do České republiky jsou vystavováni kontaktu s českým sociokulturním prostředím a doba jejich studia činí

---

¹¹⁵ BOSSWICK, Wolfgang; HECKMANN, Friedrich. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities* [online]. 2006. 45 s. [cit. 2010-03-29]. str. 10-11. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>.

¹¹⁶ SAM, David. Theories, concepts and methods. IN BERRY, John; SAM, David. *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York : Cambridge University Press, 2006. 576 s. ISBN 9-7805-216-1406-1. str. 11. Vlastní překlad autorky.

minimálně tři roky (po získání titulu bakalář). Navíc s českými vysokoškolskými studenty sdílejí stejný čas a prostor.

6.2.2 Vzájemný vliv

Předešlá definice naznačuje vzájemné působení jedinců a skupin během vzájemného kontaktu. Zpravidla jedna skupina (majoritní společnost) uplatňuje větší vliv než skupina druhá (migranti). I přes tuto skutečnost však dochází ke změnám, které jsou patrné na obou stranách.¹¹⁷

V kontextu diplomové práce, česká majoritní společnost ovlivňuje africké vysokoškolské studenty. Každá společnost má vliv na jedince, který v ní tráví delší dobu, zanechává v něm stopy. Pobyt respondentů má naopak vliv na jejich spolužáky, kamarády nebo spolubydlící na kolejích, kteří tak mají možnost poznat a dovědět se informace o zemi, kterou neznali.

6.2.3 Změna

Důležitým aspektem mezikulturního kontaktu je změna, která zahrnuje jak dynamický, tak relativně stabilní výsledek. Při studiu adaptace změny často zahrnují osobní charakteristiky jako hodnotové orientace, postoje a identitu.¹¹⁸

Z průběhu terénního výzkumu vyplynulo, že tři respondenti začali svůj pobyt v České republice vnímat pozitivně. To se projevilo v jejich uvažování o budoucnosti. Na otázku, zda by v České republice dotazovaný respondent chtěl zůstat, odpověděl:

„Ještě nevím, uvidím, co bude, ale možná bych tady zůstal. Líbí se mě hlavně Praha, tak bych se chtěl přestěhovat...připomíná mi Johannesburg.“¹¹⁹

---

¹¹⁷ SAM, David. Theories, concepts and methods. IN BERRY, John; SAM, David. The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology. New York : Cambridge University Press, 2006. 576 s. ISBN 9-7805-216-1406-1. str. 12. Vlastní překlad autorky.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 12. Vlastní překlad autorky.

¹¹⁹ Výpověď respondenta R5

„Kdybych si našel přítelkyni, tak bych chtěl zůstat.“¹²⁰

„Jo...chci si najít přítelkyni a zůstat v České republice.“¹²¹

6.3 Analýza sfér

Následující kapitoly jsou postaveny na informacích, které byly získány díky studiu patřičné literatury a analýzy dat z výzkumu. V tabulce je pro lepší orientaci uvedeno, které faktory byly zkoumány (na základě autorů Bosswicka a Heckmanna):

Tab.č. 1: Sféry adaptace

Kulturní sféra adaptace	<ul style="list-style-type: none"> • jazyk • kultura • volný čas • Češi pohledem afrických studentů
Interaktivní sféra adaptace	<ul style="list-style-type: none"> • sociální sítě a vztahy
Strukturální sféra adaptace	<ul style="list-style-type: none"> • studium • status studenta

Každý člověk se s novým kulturním prostředím vyrovnává specifickým způsobem. Pro úspěšné zvládnutí adaptace v cizí kultuře musí být jedinec schopen vcítit se do cizí mentality, jejich specifik a musí se naučit lépe interpretovat cizí vzorce chování. Nejde však jen o poznatky a vědomosti, ale jedná se i o to, aby dotyční jedinci věděli, co je

---

¹²⁰ Výpověď respondenta R7

¹²¹ Výpověď respondenta R13

vhodné a co není. V rámci rozvoje a přizpůsobení se nové společnosti se dá velmi dobře pracovat.¹²²

Z dat, získaných během výzkumu, bylo vyhodnoceno a analyzováno několik okruhů, které se týkají kulturní adaptace respondentů, jejich názorů na české sociokulturní prostředí, postojů a postřehů

6.3.1 Kulturní sféra adaptace

6.3.1.1 Jazyk

„Každý přirozený jazyk slouží členům příslušného jazykového společenství především k dorozumívání, tj. jinými slovy ke vzájemnému předávání či sdělování informací.“¹²³

Salzmann definuje jazyk jako základní atribut pro člověka a říká, že řeč je neoddělitelně spojena s lidským chováním.¹²⁴ Murphy zase považuje jazyk za hlavní prostředek sociálního života, neboť umožňuje sociální interakci – mezilidské vztahy.¹²⁵ Jak lze vidět, tak výraz „jazyk“ v sobě skrývá několik definic, protože na něj lze z mnoha odlišných hledisek.

Jedním z nejdůležitějších adaptačních kroků v novém prostředí je vybudovat si znalost místního jazyka. Respondenti si jeho osvojením v mnohém usnadní svůj studijní pobyt. Znalost českého jazyka je pro ně nevyhnutelná, protože většinu přednášek a seminářů absolvují v tomto jazyce. Osvojením jazyka si svůj pobyt rovněž ulehčí a to v rovině sociálního styku s majoritní společností např. při běžných komunikačních situacích, kdy jedinci z majoritní společnosti neovládají anglický jazyk, při nakupování a kontaktu

---

¹²²MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1. str. 93.

¹²³ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc : Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5. str. 13

¹²⁴SALZMANN, Zdeněk. *Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie*. Praha : Akademie věd České republiky, Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1997. 211 s. ISBN 0009-0794. str. 39.

¹²⁵MURPHY, Robert. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. Praha : Slon, 2006. 264 s. ISBN 80-86429-25-3. str. 38.

s úřady. Český jazyk rovněž respondentům ulehčí orientaci v cizím sociokulturním prostředí, které je výhradně orientováno na jednojazyčné výrazy.

Před nástupem do prvního ročníku vysoké školy všichni respondenti podstoupili roční jazykový kurz. Respondenti, kteří pochází z Jihoafrické republiky, navštěvovali jazykovou školu v Pardubicích. Respondent z Angoly naopak strávil rok v Poděbradech, kde se nachází jazyková škola se zaměřením na výuku českého jazyka pro cizince:

„Jazykový kurz jsem dělal v Poděbradech...to bylo super, chodil jsem tam od pondělí do pátku, vždycky v dopoledne.“¹²⁶

V průběhu roku stráveného na jazykové škole se naučili pravidlům, která český jazyk využívá. Jak již bylo zmíněno, skloňování a časování je všeobecně považováno za nejobtížnější gramatickou část. Jazyková škola jim poskytla základy, na kterých respondenti musí sami dále stavět. S přestupem z jazykové školy na školu vysokou se jejich znalost neustále prohlubuje, protože se setkávají s výrazy ze studovaného oboru, které jsou pro daný vyučovací předmět typické.

Zvládnout český jazyk bylo pro respondenty velmi složité, protože se nejedná o jazyk, který by byl s jejím do jisté míry příbuzný:

„Čeština je hrozně těžká. Pořád se musím učit nová slova a gramatiku. Pořád jen gramatiku, opakovat a opakovat...Hlavně musím taky mluvit.“¹²⁷

„Neučil jsem se tolik věcí...učil jsem se překládat, na dorozumění to stačilo...ale musím vědět i co to znamená...abych uměl povídat o věcech...jinak by mě to brzdilo.“¹²⁸

Respondenti měli potřebu svěřit se okolí. Okolí se jich totiž často ptalo na studium, co si myslí o České republice:

„Nemohla jsem pořádně říct, co si myslím...Ptali se mě a já jsem říkala jenom dobrý, dobrý...neuměla jsem to říct.“¹²⁹

Užívání českého jazyka respondenty se dá zhodnotit podle akademického roku. Během akademického roku je jejich čeština na dobré komunikační úrovni. Dostávají se s češtinou do styku pravidelně během výuky. Zároveň jsou plně obsazeny vysokoškolské

---

¹²⁶ Výpověď respondenta R1

¹²⁷ Výpověď respondenta R10

¹²⁸ Výpověď respondenta R5

¹²⁹ Výpověď respondenta R2

koleje, kde se stýkají se spolubydlícími. Po ukončení akademického roku tj., před začátkem letních prázdnin, jsou koleje velmi málo obsazeny a zároveň i respondenty čeká doba volná. Toto období pro ně znamená stagnaci nebo mírné zhoršení jazykové úrovně. Prakticky se dá říci, že nemají možnost komunikace v českém jazyce natolik, jako v akademickém roce:

„Během prázdnin moc česky nemluví...tak jako ve škole, nemusím, nikdo tady na kolejích není...není co dělat.“¹³⁰

Z uvedeného vztahu mezi respondenty a českým jazykem lze odvodit, že je užívání českého jazyka závislé na respondentech, kteří jsou ovlivňováni bezprostředními tlaky vnějšího okolí.

Jazyková úroveň českého jazyka z hlediska písemného projevu je pro respondenty těžší než projev mluvený. Velkou výhodou pro ně je fakt, že bakalářskou a diplomovou práci mohou napsat v jazyce anglickém:

„Bakalářku budu psát v angličtině...to je velká úleva. V češtině to nikdy nenapsal...To by nešlo.“¹³¹

Jejich motivace naučit se českému jazyku je závislá na tom, do jaké míry jsou nuceni ji ve svém okolí používat. A protože do České republiky přijeli kvůli vzdělání, je pro ně klíčový jazyk. Ze začátku si veškeré materiály, které dostali v českém jazyce, překládali do angličtiny a naopak. Jednalo se o jakýsi „překlad překladem“.

„Jsem v knihovně každý den. Hledám knížky v angličtině, kde je ekonomie. Podle toho se pak učím...píšu si to v angličtině a pak v češtině, pak se to naučím. Nejlepší je to ale, když mi někdo pomůže...Vysvětlí mi to a já se to pak můžu naučit.“¹³²

Proces kulturní adaptace je vzájemně interaktivní tzn., že i hostitelská společnost se musí učit poznat a rozumět novým způsobům a kulturním vzorcům, které s sebou respondenti přinášejí. Základní podmínkou procesu kulturní integrace imigrantů je společně sdílený jazyk, který se stává nástrojem porozumění a sblížení.¹³³

---

¹³⁰ Výpověď respondenta R6

¹³¹ Výpověď respondenta R4

¹³² Výpověď respondenta R3

¹³³ HORÁKOVÁ, Milada. *Zaměstnání cizinců v České republice: část I.* Praha : VÚPSV . Závěrečná zpráva z empirického šetření, VÚPSV Praha. [online]. 33 s. [cit.2010-08-12]. str. 14. Dostupný z WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/int1.pdf>>.

Tak je to i s dotazovanými respondenty. Čeština je jazykem, který se stal jejich společným předmětem zájmu. Podle respondentů majoritní společnost velmi vítá jejich snahu naučit se cizímu jazyku.

Všichni respondenti mezi sebou používají jako hlavní dorozumívací jazyk angličtinu.¹³⁴ Respondenti z Jihoafrické republiky občas anglický jazyk nahradí jazykem Zulu nebo Xitsonga. Česky mluví ve spojitosti s humornými situacemi, které se jim staly. Respondent z Angoly používá rovněž angličtinu, protože oficiálním jazykem jeho země je portugalština.

Když respondenti přichází do kontaktu se spolužáky ve škole, přáteli nebo spolubydlícími na vysokoškolských kolejích, tak se snaží používat jazyk český. Uvítají veškerou pomoc při posunu v jazykové kompetenci:

„Na Facebooku mám kamarády Čechy, píšeme si jen česky. Chtěl jsem, aby mi to, když mám chyby, opravili. Vidím, co mám špatně... To je pak dobré, pro mě, super.“¹³⁵

Zároveň si respondenti uvědomili, že ne všichni jejich spolužáci, přátelé a lidé v jejich okolí ovládají anglický jazyk. I toto, se pro ně stalo motivací, proč se v českém jazyce dále zdokonalovat. Jeden z respondentů uvedl, že jen velmi málo lidí hovoří perfektně anglickým jazykem:

„Když mluvím anglicky, tak nerozumí...jen někdo tady umí anglicky dobře. Domluva je těžká...A já potřebuju hlavně česky.“¹³⁶

Další z respondentů se stále učí češtinu, kterou považuje za velmi složitou. Několikrát se dostal do situace, kdy mu neznalost jazyka způsobila problémy.

„Na nádraží jsem se zeptal, kolik stojí měsíční jízdenka z Pardubic do Prahy. Ta paní neuměla anglicky a já ji česky nerozuměl. Musel jsem se zeptat holky, jestli umí anglicky. Zeptala se, kolik to stojí.“¹³⁷

---

¹³⁴ Jihoafrická republika má ve své legislativě zakotveno 11 oficiálních jazyků (angličtina; afrikánština; isiZulu; isiNdebele; isiXhosa; Sependi; Sesotho; Setswana; siSwati; Tschivenda a Xitsonga). Přestože je angličtina dle frekvence používání až na 4. místě, považuje se všeobecně za základní.

¹³⁵ Výpověď respondenta R1

¹³⁶ Výpověď respondenta R8

¹³⁷ Výpověď respondenta R9

Během výzkumu byly sledovány pokroky, které respondenti dělají v získávání jazykové kompetence. Ve většině případů se dá říci, že se neustále zdokonalují. Někteří z nich i nadále využívají služeb jazykové školy v Pardubicích a z vlastní iniciativy v kurzu pokračují. U dvou respondentů však jazyková adaptace neprobíhá tak dobře, jako u ostatních. Český jazyk pro ně představuje bariéru, kterou nechtějí překonat. Naučili se pouze potřebné fráze, na kterých uplatňují veškerou svou konverzaci. Na rozdíl od svých spolužáků, kteří při komunikaci s majoritní společností používají češtinu, konverzují pouze v angličtině. Z jejich strany se nejedná o žádný záměr vytvořit si k jazyku kladný vztah.

6.3.1.2 Kultura

Během rozhovorů došlo ke kladení otázek, které se týkaly kultury v České republice. Z následujících odpovědí lze vysledovat, na co se respondenti při svém pobytu soustředili a čeho si všímali.

Jak již bylo zmíněno, respondenti si ihned povšimli, byla konzumace alkoholu a kolik lidí v České republice kouří:

„Opravdu mě překvapilo, že v České republice kouří tolik lidí. Holky, kluci, mladí...hodně mladých holek. U nás v Angole to není, kouří asi jen 4% lidí...kdybych kouřil...tak rodina, v té by to bylo špatné, nechtěli by mě...nechtěli by mě.“¹³⁸

Dva respondenti uvedli, že se na kolejích setkali s kouřením marihuany:

„Holky tady pijou alkohol, na to nejsme zvyklí...pijou stejně jako kluci, možná i víc. Tady taky hodně kouří, marihuana...smrdí to, to mě dost vadí.“¹³⁹

Po analýze otázek, týkajících se kultury, byl do tohoto okruhu zařazen tanec i zpěv, o kterém respondenti hovořili.

„ V kostele hraju na kytaru, sestra zpívá ve sboru...zpíváme, hrajeme. Tady se jen chodí do kostela, sedí se a nic se neděje...Je to takové trochu smutné...je to jako by se nic nedělo...“¹⁴⁰

---

¹³⁸ Výpověď respondenta R1

¹³⁹ Výpověď respondenta R7

¹⁴⁰ Výpověď respondenta R4

Tanec a muzika prostupují životním stylem respondentů. Jsou velmi muzikální a veškeré svoje aktivity spojují s rytmem. Toho si všímají i na různých společenských akcích a diskotékách:

„Češi tančí jen v baru...jinde jsem je neviděla...když my tančíme, tak u toho předvádíme různé scénky, jako hraní golfu, různé role, jako že přemýšlíme...Taky se u toho víc bavíme.“¹⁴¹

Respondent z Angoly uvedl, že doma často tančí jejich tradiční tanec neboli kizombu. Také se zmínil o tom, že neposlouchá současnou popovou muziku, která hraje v českých rádiích. Taková muzika mu nic neříká:

„Chybí mi kizomba...nikde se v Pardubicích netančí...pouštím si ji na internetu, poslouchám muziku...pořád ji doma s kamarády tančíme...“¹⁴²

Během návštěv respondentů byla na jejich pokoji na kolejích vždy puštěna muzika. Nezáleželo na tom, kolik bylo hodin a jestli se respondenti potřebovali učit na zkoušku. Muzika u nich byla puštěna za každých okolností. Když respondenti docházeli na můj pokoj, muzika v něm převážně nehrála. Respondenti si toho hned povšimli a divili se, že nemám potřebu žádnou hudbu poslouchat.

Vzhledem k faktu, že každá země má své způsoby stravování a specifickou kuchyni, pociťují respondenti v jídle velké rozdíly. Ze začátku měli problém zvyknout si na českou kuchyni:

„Chybělo mi naše jídlo...vůbec mi tady nechutnalo...ale, zvyknul jsem si, nic jiného mi nezbyvalo...chybí mi ovoce, ryby...doma jsme měli každý týden ryby...tady jsou jen v Tesco a ty si nebudu kupovat...“¹⁴³

„Vaříme si společně s X, do menzy nechodím, ani do restaurací...koupíme si jídlo v supermarketu, hodně jíme kuřecí maso...dal bych si „pap“¹⁴⁴ a šťávu.“¹⁴⁵

„Velký steak...bych si dal...těším se, až pojedu domů a mamka mi ho udělá.“¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Výpověď respondenta R3

¹⁴² Výpověď respondenta R1

¹⁴³ Výpověď respondenta R13

¹⁴⁴ kukuřičná kaše

¹⁴⁵ Výpověď respondenta R11

¹⁴⁶ Výpověď respondenta R6

Další věcí, která byla během výzkumu pozorována, bylo trávení volného času. Za volný čas respondentů je v této práci označován čas, který respondenti netráví studiem v univerzitních budovách, při „domácím“ ani jiném studiu, které souvisí s vysokoškolským vzděláváním. Do volného času jsou tedy zahrnuty zájmové činnosti a čas, který respondenti mají jen sami pro sebe.

K nejoblíbenějším sportům v Jihoafrické republice patří fotbal a rugby. Tomu se respondenti snaží věnovat i v České republice. Pět respondentů je členem JETS Pardubice.¹⁴⁷ Pravidelně dva krát týdně chodí na tréninky, kde se setkávají s dalšími hráči. Jejich tým je multikulturní, což se respondentům líbí. V týmu mají hráče z pardubické univerzity, ale i hráče z Austrálie nebo Venezuely. V rámci rugby zápasů jezdí po celé republice. Tímto měli možnost podívat se s týmem např. několikrát do Prahy, Brna, Olomouce, Vrchlabí nebo Berouna. Rugby hrají často také v univerzitním kampusu školy. Fotbal respondenti chodí hrát do univerzitní tělocvičny. Na fotbalové zápasy respondenti jezdí i do Prahy, ale to pouze jako fotbaloví fanoušci.

Kromě fotbalu a rugby čtyři respondenti navštěvují posilovnu nebo chodí běhat:

„Zaplátil jsem si permanentku, můžu chodit, kdy chci...ale většinou večer, když nejsem ve škole.“¹⁴⁸

„Ráno chodím běhat k Labi, kvůli rugby...ale i abych nebyl tlustý, když chodím na pivo.“¹⁴⁹

Respondenti se účastní i různých párty a večírků, sdružují se i na kolejkách. Ve větší míře na večírky chodili ze začátku pobytu, protože ještě nemuseli studovat na univerzitě, ale pouze dopoledne docházeli do jazykové školy.

„Už nechodím...tak třeba když má někdo narozeniny to pak jdeme na Áčko nebo do Dýdý.“¹⁵⁰

Během výzkumu se také prokázalo, že respondenti užívali na začátku pobytu ve velké míře alkohol. Na něj navíc nebyli z domova zvyklí:

---

¹⁴⁷ rugby team v Pardubicích

¹⁴⁸ Výpověď respondenta R7

¹⁴⁹ Výpověď respondenta R12

¹⁵⁰ Výpověď respondenta R8

„Doma nepiju, začal jsem až tady...pivo byl můj kamarád, Gambrimus.“¹⁵¹

Ambasáda Jihoafrické republiky v Praze organizuje pro studenty pravidelná setkání, kdy do Prahy mohou přijet všichni studenti z českých univerzit. Studentům, kteří na ambasádu přijedou, je nabídnut bohatý program, završený večírkem. Nechybí hudba, tradiční kuchyně. Jednou takovou příležitostí, proč navštívit ambasádu, je datum 25. května, který byl vyhlášen jako Den Afriky. Studenti zde také mají možnost setkat se s velvyslankyní Jihoafrické republiky, na kterou se v případě potřeb mohou obrátit.

Všechn čas však respondenti nemohou naplnit sportem, výlety nebo společenskými akcemi. Jsou i dny, kdy nemají co dělat, navíc nemají ani s kým trávit čas:

„Stane se, že bych rád šel ven, jel se podívat na výlet, ale není nikdo...o víkendu jsou všichni doma.“¹⁵²

„Někdy se nudím, pořád to samé...chodím do školy, učím se, piju pivo.“¹⁵³

Respondenti pociťují ve svém životě stereotyp a jsou rádi za každou změnu, která se jim naskytne.

6.3.1.3 Češi pohledem afrických studentů

Tato část je věnována otázce vzájemného vztahu odlišných národních společností. Názor respondentů na českou společnost byl zjišťován otázkami, které se soustředily na jejich zkušenosti s Čechy, které během svého pobytu měli možnost poznat a podle celkového vnímání majoritní společnosti:

„Češi jdou a nevšímají si druhých, nezajímají je lidi okolo...Myslím si, že jsou na první pohled nepřátelští...pořád spěchají a mají špatnou náladu. Když se zeptáš, jak se mají, říkají, že se mají špatně a všechno je hrozné. To není pravda...musí se mít dobře.“¹⁵⁴

Uvedený příklad slouží pro ilustraci toho, že popis jedné skupiny je postaven na srovnání skupiny jiné. Když respondent popsal Čechy jako národ, který si nevšímá svého

---

¹⁵¹ Výpověď respondenta R4

¹⁵² Výpověď respondenta R8

¹⁵³ Výpověď respondenta R9

¹⁵⁴ Výpověď respondenta R3

okolí a je zamračený, uvedl to v porovnání s charakteristikou opačnou, kterou přisoudil skupině své. S názorem respondenta souhlasil také jeho spolubydlící, který navíc dodal:

„Češi jsou pohodlní...na všechno nadávají.“¹⁵⁵

Vlastnosti, které respondenti přisoudili Čechům (pohodlnost, špatná nálada, nezájem, nepřátelství) vnímal dotazovaný respondent v souvislosti s pasivitou Čechů spojenou s volbami.

„Pořád kritizujete a nic neděláte...Když se zeptám, koho budete volit, tak hodně neví, koho budou volit a proč...nebo říkáte, že nebudete volit nikoho. Myslím si, že byste měli mít větší zájem...Zeptal jsem se spolužáků, koho z politiky znají a proč by chtěli volit. Moc nevěděli...ptal jsem se i na Evropskou unii a Euro...neumí to srovnat, nemají důvody pro a proti.“¹⁵⁶

Názory respondentů byly uvedeny také v podkapitole krize. Češi mají tendenci „zírat“ na respondenty.

6.3.2 Interaktivní sféra adaptace

6.3.2.1 Sociální síť a vztahy

Specifické sociální prostředí univerzity vyvolává u respondentů zvýšené nároky na orientaci v sociálních vztazích. Respondenti se musí naučit nacházet mezi nimi rovnováhu. Důležitou roli v sociální adaptaci hraje právě vytváření nových vztahů: partnerských, univerzitních, přátelských.

Putnam vysvětluje odlišné fungování sociálních vztahů ve společnosti. Rozlišil dva typy sociálního kapitálu, svazující a přemostující:

Svazující kapitál neboli *bonding* vzniká při úzkých kontaktech mezi lidmi. Jde tedy o silná pouta např. mezi rodinnými přáteli nebo mezi členy stejné etnické skupiny.

---

¹⁵⁵ Výpověď respondenta R11

¹⁵⁶ Výpověď respondenta R13

Představuje jakési „superlepidlo“, které udržuje homogenitu, vytváří vzájemnou loajalitu a mobilizuje solidaritu.¹⁵⁷

Přemost'ující sociální kapitál (*bridging*) naproti tomu zahrnuje vzdálenější kontakty, které jsou charakteristické slabými vazbami mající schopnost překračovat hranice společenských skupin. Podle Putnama se jedná např. o vztahy se známými a přáteli našich přátel a mezi lidmi z různých etnických skupin. Tato forma vazeb spojuje lidi napříč odlišnými sociálními skupinami a vrstvami.¹⁵⁸

Respondenti na první pohled vystupují jako ucelená sociální skupina. Stýkají se mezi sebou. Navzájem o sobě ví, protože je jich oproti českým univerzitním studentům jen malý počet. Ale i mezi nimi vznikají vztahy, které byly analyzovány. Sociální síť, které mezi sebou navzájem vytváří, mohou mít dvojí funkci: „podporující“ a „způsobující stres“.

„Podporující“ vztahy mezi respondenty se dají charakterizovat jako vztahy, díky kterým jsou respondenti informováni. Předávají si informace o studiu, o vyřizování formalit na cizinecké policii, kam zajít do obchodu, kam jet na zajímavý výlet a různé rady. Vztahy mezi respondenty pomáhají navodit pocit sounáležitosti, když si s něčím nevědí rady nebo potřebují pomoci nebo poradit:

„Potkala jsem taky Jihoafričana, který přijel studovat dva roky přede mnou...řekl mi, že je to pro něj těžké tady studovat...nebyl jsem sama, kdo nevěděl...Cítila jsem se dobře, když jsem zjistila, že nejsem sama, kdo neví.“¹⁵⁹

Emocionální podporu ve vztazích hledají hlavně studentky, které mezi sebou probírají různá témata. Jsou více soudržné, pohybují se ve skupinkách v univerzitním kampusu i ve městě.

Sociální síť však mohou pro respondenty způsobovat i stres. Čeká se od nich soudržnost, protože do České republiky přijeli za stejným cílem. Pro některé to však neznamena, že budou vytvářet vztahy jen sami mezi sebou. Naopak, vztahy navozují i mimo skupinu.

---

¹⁵⁷ PUTNAM, Robert. The Collapse and Revival of American Community. In ŠAFR, Jiří. *Přemost'ující sociální kapitál a jak ho měřit. Socioweb* [online]. 2007. [cit. 2009-07-06]. Dostupný z WWW:<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=295&lst=1>>.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Výpověď respondenta R3

„Známe se společně, to jo, ale znám se taky s dalšíma, Čechama hlavně...je o. k. se bavít, protože musím hlavně mluvit, česky se my mezi sebou nebavíme...Nechci být jen mezi Afričanama, to už potom taky není ono...jen někdy jo a někdy ne.“¹⁶⁰

Tento respondent uvádí, jak prožívá vztahy mezi skupinou Afričanů:

„Se necítím moc super...Oni pomlouvají, já jsem nikdy neřešil...Měli by mě nechat žít, tak jak já myslím...Jsem spokojený, jak žiju, ale ve stejné době, když mluví špatné věci o mě, je mi smutno.“¹⁶¹

Jedna respondentka byla velmi překvapena, když za ní přišel její spolužák (Afričan, ne však respondent) a zeptal se ji, jestli by pro něj nevařila. Což ji velmi překvapilo. Nevěděla, co mu má odpovědět. Řekla mu tedy, že pokud bude někdy vařit, může se zastavit, ale pravidelně mu chystat jídlo nebude.

Definice tzv. „superlepídla“ dle Putnama se v rámci výzkumu nepotvrdila u všech respondentů. Jak již bylo zmíněno na začátku této podkapitoly, „superlepídlo“ udržuje silná pouta mezi členy stejné etnické skupiny. Během rozhovorů s respondenty by však sociální vztahy navozené mezi respondenty díky jejich studijnímu pobytu nevznikly. Tito respondenti vypověděli, že sice všichni pochází z Jihoafrické republiky, ale kdyby byli doma, tak by se pravděpodobně mezi sebou nebavili. Tvrdili, že přátele mají doma a vztahy mezi nimi nejsou opravdové, ale pouze vynucené. I přesto se však mezi sebou stýkají:

„To nejsou všichni jako opravdoví kamarádi, chodíš s nima na fotbal, na pivo, do školy, ale nejsou to kamarádi jako v Jihoafrické...Nemůžu jim říct všechno.“¹⁶²

Až na dva respondenty bydlí všichni na vysokoškolských kolejích se spolubydlícími, kteří přijeli studovat do zahraničí jako oni. Jelikož si spolubydlícího vždy mohou vybrat, na pokoji nedochází k žádným konfliktům.

Součástí sociálních vztahů jsou i vztahy partnerské. Již před výzkumem dva respondenti tvořili pár. Seznámili se po příletu do České republiky, kdy se potkali v jazykové škole. Studují i stejný obor, takže jejich adaptace je prožívána jinak, než u

---

¹⁶⁰ Výpověď respondenta R6

¹⁶¹ Výpověď respondenta R10

¹⁶² Výpověď respondenta R4

ostatních. Tím, že mají partnera, společně sdílejí studium ve škole, pomáhají si a tráví spolu volný čas.

Respondenti (mužská část) často hovořili o tom, že si snaží najít partnerku. Chtěli by prožít vřelý a harmonický vztah, k někomu patřit:

„Chtěl bych si najít přítelkyni...ale ne jenom na sex...to mě nebaví...Jak to mám udělat, žádná taková není...nevím, jako.“¹⁶³

„Měl jsem holku, ale chodili jsme spolu jen dva měsíce...To bylo super, ale teď jsem sám.“¹⁶⁴

Dva z respondentů před odletem do České republiky chodili v Jihoafrické republice s přítelkyní. Tím, že byli každý jinde, pro ně nebylo lehké udržovat vztah na dálku. Byli rozhodnutí, že ve vztahu budou pokračovat i přesto, že se dva roky¹⁶⁵ neuvidí. Na konci výzkumu se však vztahy rozpadly.

Vztahy s rodinou a přáteli, kteří se nacházejí v zemi respondentů, jsou udržovány díky moderním telekomunikačním technologiím. Respondenti si každý týden volají se svými rodiči. Nejčastěji používají Skype, kde se mohou vidět i přes webovou kameru. Domov respondentům velmi chybí, ale tím, že jsou v kontaktu s přáteli a rodinou, je jim aspoň přiblížena tamější situace. Všichni se těší, až se pojedou na dva měsíce podívat domů:

„V Jihoafrické bude mistrovství světa ve fotbale...chtěl bych se jít podívat, snad už budu doma, budu mít všechny zkoušky hotové.“¹⁶⁶

„Uvidím se s juniorem, už nebude malý, než jsem odletěl...snad mě pozná...voláme si, slyší mě.“¹⁶⁷

---

¹⁶³ Výpověď respondenta R5

¹⁶⁴ Výpověď respondenta R10

¹⁶⁵ Respondenti měli možnost odjet do Jihoafrické republiky na letní prázdniny, ale až po dvou letech strávených v České republice.

¹⁶⁶ Výpověď respondenta R7

¹⁶⁷ Výpověď respondenta R4

6.3.3 Strukturální dimenze adaptace

6.3.3.1 Status studenta

Respondentům byl v rámci pobytu v České republice přidělen status studenta. Jak již bylo uvedeno v kapitole o přeshraničním vzdělávání, studium je zprostředkováno díky MŠMT. Respondenti získávají vládní stipendium. Stipendium pokrývá náklady na pobyt a studium v České republice, na prezenční formu studia v českém jazyce, a to vždy na dobu rovnající se standardní době studia. Studium je stejně jako českým studentům, poskytováno bezplatně. Respondenti mají nárok na zdravotní zabezpečení, stejně jako studenti a občané s trvalým pobytem na území České republiky. Náklady, které přesáhnou rámec stipendia, si respondenti platí z vlastních prostředků.¹⁶⁸

Respondenti studují na Univerzitě Pardubice obory: veřejná ekonomika a správa, dopravní stavitelství a dopravní prostředky-kolejová vozidla.

6.3.3.2 Studium

Adaptace na vysokoškolské studium zahrnuje aspekty přizpůsobení se novému systému studia a organizaci výuky, s důsledností s jakou se student přistupuje ke studiu a se spokojeností s celkovým prostředím školy.¹⁶⁹

Studium na vysoké škole se liší od studia středoškolského a to především jeho nároky. Z důvodu velkého počtu studentů je neosobní. Zároveň se předpokládá samostatnost studentů. Zkouškové období nastane po každém semestru a zkouší se látka kvantitativního rozsahu.

---

¹⁶⁸ Více na www.mzv.cz.

¹⁶⁹ BAKER, Robert: Exploratory Intervention with a Scale Measuring Adjustment to Collage. *Journal of Counseling Psychology* [online].1986. No.1. [cit. 2009-05-16]. Vlastní překlad autorky. Dostupný z WWW: <<http://data.psych.udel.edu/morling/Honors%20Intro%20Class%20Materials/Project%202%20Materials/Baker%20and%20Siryk%201986%20College%20Adjustment%20Scale.pdf>>.

Samotní respondenti jsou se studiem spokojeni, i když přiznávají, že studium je pro ně náročné a předměty ve škole zabírají celý den:

„Semináře jsem měla přes celý den ve středu a čtvrtek, špatně udělaný rozvrh...taky jsem chodila do skupiny, do které jsem nechtěla chodit.“¹⁷⁰

„Dopravní inženýrství je, myslím si těžké, pro mě...seminární práci dělám i měsíc, rýsuju, pořád rýsuju...bolí mě oči, mám je červené. Zkoušky dělám dlouho.“¹⁷¹

„Školy je hodně, na zkoušku musím umět hodně definic z ekonomie. Učení mi zabere dlouho.“¹⁷²

„Když se naučím, musím rozumět, co čtu...ale v Jihoafrické jsem neměla ve škole žádný problém. Tady hlavně jazyk, ale rozumím.“¹⁷³

Také se musí neustále potýkat s jazykem, protože materiály a knihy k zapůjčení v univerzitní knihovně, jsou převážně v českém jazyce:

„Knihovna by mohla být větší...Málo materiálu v angličtině, překládám u počítače s internetem.“¹⁷⁴

Respondenti dále vypověděli, že vztahy s učiteli mají na dobré úrovni. Když potřebují vysvětlit učivo, se kterým si neví rady, bez problémů daného učitele mohou navštívit v konzultačních hodinách.

Během výzkumu respondenti zdárně dokončili zimní semestr. Přípravy do školy a na zkoušku jim trvají dlouho a to kvůli jazyku. Respondent z Angoly je se studiem dopravního inženýrství spokojen. Měl možnost srovnat studium, protože v Angole studoval architekturu, kterou však nedokončil. Respondenti z Jihoafrické republiky jsou celkově se studiem spokojeni.

---

¹⁷⁰ Výpověď respondenta R2

¹⁷¹ Výpověď respondenta R1

¹⁷² Výpověď respondenta R13

¹⁷³ Výpověď respondenta R3

¹⁷⁴ Výpověď respondenta R10

7 ZÁVĚR

Afričtí vysokoškoláci přichází do České republiky díky mezinárodní spolupráci a možnosti přeshraničního vzdělávání. Respondenti výzkumu pochází z Angoly a Jihoafrické republiky. Díky vládním stipendiím jim je umožněno studium v prezenční formě na Univerzitě Pardubice.

Tématem diplomové práce byla adaptace afrických vysokoškolských studentů na české sociokulturní prostředí. Důležitým faktorem bylo nejprve zjistit, co pro africké vysokoškoláky znamená studium v zahraničí a proč se rozhodli pro studium v České republice. Na základě zahraniční politiky a mezinárodní spolupráce je každý rok zemím Angole a Jihoafrické republiky přidělen určitý počet studentů, kteří mohou studovat v zahraničí. Respondenti z Jihoafrické republiky se o možnosti studia v zahraničí dověděli na středních školách, kde jim byla sdělena tato možnost. Následně kontaktovali ambasádu České republiky a začali pracovat na možnosti odjezdu. Respondent z Angoly studoval na tamní vysoké škole architekturu, která ho však nenaplňovala. Informace o studiu v zahraničí si vyhledal na internetu.

Příčinné podmínky, které respondenty vedly ke studiu v České republice, byly dalším faktorem, proč odjet ze země, opustit svou rodinu a přátele. Díky výzkumu bylo zjištěno, že se mezi ně řadí: potřeba kvalitního vzdělání na vysoké škole v zahraničí, získání vysokoškolského titulu, lepší studijní podmínky v České republice, život v zahraničí, dobré finanční ohodnocení po návratu domů a osamostatnění se. Největší význam je ovšem přidělován získanému titulu.

Jedním z dalších cílů této diplomové práce bylo zjistit, jakým způsobem se adaptují na českou společnost. Na základě studia literatury byl vyvozen teoretický rámec, který byl aplikován a upraven. Jedná se o kulturní sféru adaptace, interaktivní sféru adaptace a strukturální sféru adaptace.

Kulturní sféra adaptace zahrnuje jazyk, kulturu, volný čas a pohled afrických vysokoškoláků na majoritní společnost v České republice. Jazyk se projevil jako velmi důležitý. Respondenti absolvovali roční jazykový kurz českého jazyka před prvním ročníkem studia na Univerzitě Pardubice. Ten jim zajistil základní jazykovou kompetenci

ke komunikaci se společností. Český jazyk je pro ně velmi složitý, představuje pro ně bariéru, kterou však kvůli studiu musí překonat. Během roku se potýkají s výkyvy v jazykové kompetenci, protože nastane období prázdnin, kdy jsou vysokoškolské koleje minimálně obsazené, spolužáci a přátelé zde nejsou přítomni. Mezi sebou komunikují výhradně anglicky, český jazyk používají při komunikaci mimo skupinu afrických vysokoškolských studentů. Volný čas tráví respondenti sportem, koníčky, ale nastane i období, kdy v životě pociťují stereotyp, protože jsou neustále spjati s Pardubicemi. Ke kultuře bylo zařazeno jídlo, které velmi postrádají. Respondenti rovněž jinak vnímají hudbu, vítání a životní styl majoritní společnosti. Českou společnost jako celek respondenti vnímají spíše negativně.

Interaktivní sféra adaptace zahrnuje sociální sítě a vztahy, které respondenti vytváří mezi sebou i mimo vlastní skupinu. Výzkumem bylo zjištěno, že přestože působí jako celistvá skupina, jejich sociální sítě mají dvojí funkci: „podporující“ a „stresující“.

Respondenti, kteří tvoří pár, vytváří uzavřenou skupinu. Respondentky výzkumu inklinují k vytváření sociálních vztahů mezi africkými studentkami. U respondentů se prokázala potřeba najít si partnerku z české společnosti; jejich sociální vztahy jsou hodnoceny takto: působí jako skupina avšak někteří z respondentů inklinují k vytváření vztahů spíše k české společnosti.

Strukturální sféra adaptace objasňuje statut studenta a spokojenost respondentů se studiem na Univerzitě Pardubice. Všichni respondenti jsou se studiem v České republice spokojeni.

Výzkum prokázal, že adaptace afrických vysokoškolských studentů je problematictější po psychické stránce. Respondenti si zachovávají kulturu vlastní, ale zároveň se snaží zapojit do běžného života v České republice.

8 LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

AUGÉ, Marc. *Antropologie současných světů*. 1. Brno : Atlantis, 1999. 127 s. ISBN 80-7108-154-X.

BASCH, Linda; SCHILLER Nina Glick. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. London : Gordon and Breach Science Publisher, 1994. 360 s. ISBN 0-203-34700-5.

BERRY, John. Acculturation and Adaptation in a New Society. In PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.

BERRY, John. Acculturation and Adaptation in a New Society. In Šišková Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

BOCHNER, Stephen; FURNHAM, Adrian; WARD, Colleen. *The psychology of Culture Shock*. New York : Routledge, 2001. 367 s. ISBN 0-415-16234-3.

CASTLES, Stephen; Miller, Mark. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York : The Guilford Press, 2003. 338 s. ISBN 1-57230-900-8.

COHEN, Robin. *The Sociology of Migration*. Cheltenham : Edward Elgar, 1996. 544 s. ISBN 1-85898-000-3.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc : Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5.

DIAMANT, Jiří Jindřich. *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. 208 s.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FURNHAM, Adrian; BOCHNER, Stephen. Culture Shock: Psychological Reaction to Unfamiliar Environment. In MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.

HARRIS, Philip; MORAN, Robert. Managing Cultural Differences. In MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HOFSTEDE, Geert. *Kultury a organizace: Software myslí*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999. 335 s. ISBN 80-86131-70-X.

HOLLOWAY, Immy. *Basic concepts for qualitative research*. Bournemouth : Wiley-Blackwell, 1997. 186 s. ISBN 0-632-04172-0.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

JANSEN, Clifford. *Readings in the Sociology of Migration*. Oxford : Pergamon Press, 1979. 402 s. ISBN 0-08-006914-2.

Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. Praha : Diderot, 1999. 5. díl/m-o. ISBN 80-902555-7-4.

LINCOLN, Yvonna; GUBA Egon. *Naturalistic Inquiry*. London : Sage, 1985. 417 s. ISBN 0-8039-2431-3.

MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění), aneb co by o člověku mohl vědět každý člověk*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2009. 4736 s.

MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka. *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní sensitivity*. Praha : Karolinum, 2007. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.

MURPHY, Robert. *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. Praha : Slon, 2006. 264 s. ISBN 80-86429-25-3.

NEŠPOROVÁ, Olga. *Rodiny přistěhovalců*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007. 62 s. ISBN 978-80-87007-55-6.

OBERG, Kalervo. Culture shock: Adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology*. 1960, n. 7, s. 177-182.

PETRUSEK, Miroslav. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2005. 472 s. ISBN 80-200-1499-3.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing a.s., 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SALT, John. Europe's Migration Field Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants. In HORÁKOVÁ, Milada. *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. 97 s. ISBN 80-239-2927-5.

SALZMANN, Zdeněk. *Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie*. Praha : Akademie věd České republiky, Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1997. 211 s. ISBN 0009-0794.

SAM, David. Theories, concepts and methods. IN BERRY, John; SAM, David. *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York : Cambridge University Press, 2006. 576 s. ISBN 9-7805-216-1406-1.

SILVERMAN, David. *Ako robot' kvalitatívny výskum : Praktická príručka*. Bratislava : Ikar, 2005. 327 s. ISBN 80-551-0904-4.

STAKE, Robert. *The Art of Case Study Research*. London : Sage, 1995. 192 s. ISBN 0-8039-5766-1.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

UHEREK, Zdeněk; HORÁKOVÁ, Milada a kol.: Imigrace do České republiky a rodiny cizinců. In: UHEREK, Zdeněk ; KORECKÁ, Zuzana a kol. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. 259 s. ISBN 978-80-87112-12-0.

WEBB, Eugene at al. Unobtrusive Measures: Nonreactive Research Methods. In DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

Internetové zdroje

ALTBACH, Philip G. Higher Education Crosses Borders. *Change* [online]. March-April 2004. [cit. 2010-03-21].

Dostupný z WWW:

<<http://connectedconference.org/pdf/research/Higher%20Education%20Crosses%20Borders%20Change.pdf>>.

BAKER, Robert: Exploratory Intervention with a Scale Measuring Adjustment to Collage. *Journal of Counseling Psychology* [online]. 1986. No.1. [cit. 2009-05-16].

Dostupný z WWW:

<<http://data.psych.udel.edu/morling/Honors%20Intro%20Class%20Materials/Project%20%20Materials/Baker%20and%20Siryk%201986%20College%20Adjustment%20Scale.pdf>>.

BELLINI, Mary Ann Santoro . *www.squaremouth.com* [online]. 2005 [cit. 2009-09-15]. The Four Stages of Culture Shock.

Dostupný z WWW:

<<http://blogs.squaremouth.com/travel-advice/the-four-stages-of-culture-shock/>>.

BOSSWICK, Wolfgang; HECKMANN, Friedrich. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities* [online]. 2006. 45 s. [cit. 2010-03-29]. str. 9.

Dostupný z WWW:

<<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>.

Česko se stalo světovým magnetem pro imigranty. *www.idnes.cz* [online]. 12.12.2009. [cit. 2009-01-15].

Dostupný z WWW:

<http://zpravy.idnes.cz/cesko-se-stalo-svetovym-magnetem-pro-imigranty-f5f/domaci.aspx?c=A091212_132024_domaci_kot>.

Culture Shock-Facts, Info and Resources.

Dostupný z WWW:

<<http://grccip.wordpress.com/2008/11/15/culture-shock-facts-info-and-resources.>>.

DOUBRAVA, Lukáš. Jak zahraniční studenti získávají zahraniční stipendia? *Učitelské noviny* [online]. 2005 [cit. 2010-04-17].

Dostupný z WWW:

<<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2246&PHPSESSID=37ec0689f51ce06d0c7c7b33b09ac149>>.

HENIG, David. Migrace. *Antropoweb* [online]. [cit.2010-04-03].

Dostupný z WWW:

<<http://www.antropologie.org/publikace/prehledove-studie/44-prehledove-studie/149-migrace>>.

HORÁKOVÁ, Milada. *Zaměstnání cizinců v České republice: část I.* Praha : VÚPSV . Závěrečná zpráva z empirického šetření, VÚPSV Praha. [online]. 33 s. [cit.2010-08-12]. str. 14.

Dostupný z WWW:

<<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/int1.pdf>>.

PUTNAM, Robert. The Collapse and Revival of American Community. In ŠAFR, Jiří. *Přemostující sociální kapitál a jak ho měřit. Socioweb* [online]. 2007. [cit. 2009-07-06].

Dostupný z WWW:

< <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=295&lst=1>>.

Rada Evropy a Evropská komise. *www.mladezvakci.cz* [online]. 2000 [cit. 2009-08-19]. Interkulturní učení.

Dostupný z WWW:

<<http://www.mladezvakci.cz/>>.

SCHWARTZ, Abba. Interpreting the Effect of Distance on Migration. *Journal of Political Economy* [online]. September-October 1973. [cit. 2010-01-13].

Dostupný z WWW:

<<http://ideas.repec.org/a/ucp/jpolec/v81y1973i5p1153-69.html>>.

UNESCO/OECD. *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Education* [online]. Paris, 2005. 40 s. [cit. 2010-03-29]. str. 12.

Dostupný z WWW:

<<http://www.oecd.org/dataoecd/27/51/35779480.pdf>>.

VERTOVEC, Steven. Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* [online]. 1999, No. 2, [cit. 2009-05-16].

Dostupný z WWW:

<<http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/conceiving.PDF>>.

9 SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A PŘÍLOH

Obrázky:

Obrázek č. 1 Ledovcový model kultury

Obrázek č. 2 Křivka kulturního šoku

Tabulky:

Tabulka č. 1 Sféry adaptace

Přílohy:

Respondenti

Označení respondenta	Pohlaví	Věk	Země původu
R1	muž	23	Angola
R2	žena	22	Jihoafrická rep.
R3	žena	22	Jihoafrická rep.
R4	muž	24	Jihoafrická rep.
R5	muž	23	Jihoafrická rep.
R6	muž	22	Jihoafrická rep.
R7	muž	20	Jihoafrická rep.
R8	muž	21	Jihoafrická rep.
R9	muž	22	Jihoafrická rep.
R10	muž	21	Jihoafrická rep.
R11	muž	21	Jihoafrická rep.
R12	muž	21	Jihoafrická rep.
R13	muž	21	Jihoafrická rep.